

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA MERKEZİ

Elyazması hukukunda

İbrahim Çiçek Cavit

**“İçeri şehir turizm destinasyonu
ve kültür faaliyetleri”**

konusunda

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İhtisasın şifresi ve adı: 060803 “Turizm ve Otelcilik”

İhtisaslaşma: “Turizm işi”

Tez Danışmanı: Yüksek Lisans Programının Rehberi:

Doç. Dr. Rahman Safarov Doç. dr. Kadir Bayramli Nezir

Kafedra Müdürü Evezi : Öğr.Gör.Aliyev Yusif Nadim

BAKÜ - 2018

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA MERKEZİ

“İÇERİ ŞEHİR TURİZM DESTİNASYONU
VE KÜLTÜR FAALİYETLERİ”

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

İbrahim Çiçek Cavit

Danışman

Doç. Dr. Rahman Safarov

BAKÜ - 2018

ÖZET

İnsanları seyahat etmeye yönlendiren önemli etkenler; ilgi, bilgi, gerekli maddi güce sahip olmak ve boş zaman olarak sıralanabilir. Aynı zamanda turizm destinasyonlarının tanıtımı potansiyel turistlerin dikkatlerini çekebilecek bir diğer önemli etkindir. Destinasyonların insanları seyahat etmeye cezbeden iç ve dış etkenleriyle birlikte turistleri cezbedecek özelliklere sahip olması turizm amaçlı seyahatlerin gerçekleşmesi için zarurettir. Bu çekicilik unsurlarına göre turistler tercihlerini yapmakta ve gidecekleri destinasyonları belirlemektedir. Bu aşamada turizm destinasyonlarının tanıtımı ciddi önem arz etmektedir.

İçerişehir kompleksinin izlerine diğer kültür ve sanat eserlerinde daima rastlanmaktadır. Kompleksin tarihi figürleri halılarda, resim ve sanat eserlerinde geniş şekilde kullanılmaktadır. Bu tarihi kompleks uluslararası alanda Azerbaycan'ın tanıtımın nişanlarından biri haline gelmiştir. İçerişehir'in tasvirleri tarih boyunca bölgede kurulmuş devletlerin sikkelerinde daima kullanılmıştır. Komplekse dahil olan Kız Kulesi 1991 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı kazanıldıktan sonra ilk kağıt paralarının üzerinde yer almıştır. İçerişehir'in tasviri Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 2005 para Reform'unun ardından yeni 10 manatlık banknotlarda yer almıştır. İçerişehir birçok tanınmış sanatçının eserinde tarif edilmiştir. Eski şehrin anıtları ve sokaklarını Engelbert Kempfer, Aleksey Bogolyubov, Grigori Gagarin, Vasili Vereşşagin, Alexander Kuprin, Azim Azimzade, Tahir Salahov ve birçok farklı ünlü sanatçının eserlerinde görmek mümkündür.

İki yüzyıl önce eski Bakü olan, şimdi İçerişehir olarak bilinen tarihi mekan günümüzde modern bir turizm merkezine dönüşmüştür. Korumüdürlüğü tarafından incelenmiş mimari anıtları ve tarihi yerler geçici olarak kapatılmıştır, bilhassa turizm amaçlı kullanılır. Turizme destek

olmak için Azərbaycan Cumhuriyeti vatandaşlarının ve Azərbaycan Cumhuriyeti'ni ziyarət edən misafirlərin xizmetinə sunulan yapılara nüsxə olaraq ortaçağ kervan ticarət yolu olan - şimdiki A. Zeynallı sokağı boyunca bulunan, ortaçağa uyğun tarixi-mimari anıtlar, Muhammed camisi, medrese, Sıraağı dini-mimarlıq tesisləri daxil Eski baxçe tesisi, Çin camisi və digər rekreasyon alanları sıralanabilir.

Bu çalışmada söz konusu məsələlər araşdırılmış, İçərişəhər turizm destinasyonu və kultura fəaliyyətləri irdəlenmişdir.

Anahtar Kelimələr: Azərbaycan, turizm, İçərişəhər, turizm işlətmələri, destinasyon, küreselleşmə, turizm güzərgahları, tarixi-mimari anıtlar

ABSTRACT

Factors such as interest, lust for knowledge, leisure time, having enough income and others are crucial to encourage people to travel. At the same time, the introduction of tourism destination is remarkably important. The fact that destinations have tourist attractions along with internal and external factors that direct people to travel is a necessity for travel for tourism purposes. Tourists prefer and determine destinations to go according to those attractiveness. At this stage, the introduction of tourism destination has great importance.

Icherisheher fragments of the city complex are always found in other products of culture and art. It is still used in paintings and works of art from the works of the complex. The complex international scene has become one of Azerbaijani recognition marks. The descriptions of the Icherisheher have been described throughout the history of the coexistence of the states that existed throughout the region. The Maiden's Tower, which was included in the complex, took place on the first paper money after the independence of the Republic of Azerbaijan was restored in 1991. Icherisheher schematic representation of the city has been described in the new 10 manats of money in the Republic of Azerbaijan following the 2005 Money Reform. Icherisheher is described in the work of many well-known artists. It is possible to see the monuments and streets of the old city in the works of Engelbert Kempfer, Aleksey Bogolyubov, Grigori Gagarin, Vasili Vereşchagin, Alexander Kuprin, Azim Azimzade, Tahir Salahov and other famous painters.

The historical center, which was formerly Baku two centuries ago and now called Icherisheher, has now become a modern tourism center. The architectural monuments and historic sites erected by the Koru Directorate are temporarily closed, especially for tourism purposes. For

example, we can identify ancient medieval historic-architectural monuments along the medieval caravan trade route - the present street of A. Zeynalli, ancient gardening facilities, Chinese mosque and other recreation areas including Muhammed camiisini, medrese, lira-religious-architecture facilities.

In this study, the related issues were researched of Icherisheher tourism destination and tourism activities were given.

Keywords: *Azerbaijan, tourism, Icherisheher, tourism, destinations, globalization, tourism routes, historical-architectural monuments*

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM.

TURİZM DESTİNASİYONU TEORİK TEMELLERİ

1.1. DESTİNASYONLARIN KAVRAMSAL TEMELİ	5
1.1.1. Destinasyon kavramı	5
1.1.2. Destinasyonun Amacı ve Önemi	5
1.1.3. Turizm destinasyonu.....	6
1.2. KÜRESELLEŞME ORTAMINDA AZERBAYCAN'DA DESTİNASYON ESASLI TURİZMİN GELİŞMESİ	8
1.2.1. Küreselleşme kavramı	8
1.2.2. Konum açısından destinasyon ve özellikleri	9
1.2.3. Azerbaycan'da destinasyon esaslı turizmin gelişimi	11
1.3. TURİZM FAALİYETLERİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ: TURİZM ÜRÜNÜ, TURİZM HİZMETLERİ	13
1.3.1. Turizm ürününün özellikleri	13
1.3.2. Turizm hizmetinin sınıflandırılması	14
1.3.3. Turizm işletmeleri.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

İÇERİŞEHİR TURİZM DESTİNASYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1.İÇERİŞEHİR TURİZM DESTİNASYONU HAKKINDA GENEL	
BİLGİ	19
2.1.1. İçerişehir yerleşmesi	19
2.1.2. İçerişehirin tarihi.....	20
2.1.2.1. Eski Çağ	20
2.1.2.2. Erken Ortaçağ	21
2.1.2.3. Şirvanşahların hakimiyeti	22
2.1.2.4. Arkeolojik araştırmalar	26
2.1.2.5. Modern çağ	31
2.1.3. İçerişehir sokakları.....	33
2.1.4. Sosyal tesisler	35
2.1.5.1. Müzeler	35
2.1.5.2. Büyükelçilik	36
2.1.5.3. Oteller.....	39
2.1.5.4. Restaurantlar	40
2.2. İÇERİŞEHİR'DE TURİZM POTANSİYELİNİN	
DEĞERLENDİRİLMESİ	40
2.2.1. Tarihi-mimari anıtlar.....	40
2.2.2. İçerşehir kültürü.....	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.

İÇERİŞEHİR TURİZM DESTİNASYONUNDA TURİZM FAALİYETLERİ VE TURİZMİN GELİŞİMİ

3.1.İÇERİŞEHİR'DE TURİZM GÜZERGAHLARININ	
DÜZENLENMESİ VE REKLAM-ENFORMASYON FAALİYETİ	
.....	53

3.1.1. İçerişehir turizm güzergahları.....	53
3.1.2. Turizmde reklamı-enfarmasyon	57
3.1.3. Turizm reklamının İçerişehir turizmine etkisi	64
3.2. İçERİşEHİR'DE TURİZMİN GELİşİMİ	65
SONUÇ	70
ANKET	73
KAYNAKLAR	75

KISALTMALAR

AC:	Azerbaycan Cumhuriyeti
ABD:	Amerika Birleşmiş Devletleri
UNESCO:	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WTO:	World Trade Organization

GİRİŞ

Tarihi-mimari açıdan önem taşıyan İçerişehir Azerbaycanın başkenti Baküde yer alan etrafı kale duvarları ile çevrili ve bu kale duvarlarının içinde bulunan büyük kapılardan geçerek adete insanda zamanda yolculuk yapmış hissi uyandıran tarihi-mimari ve kendisine has güzellikleri ile bir turizm destinasyonudur. Konu edindiğimiz tezde İçerişehirin turizm destinasyonu ve kültür faaliyetlerinden bahsedilmiştir.

İçerişehir kalesi Azerbaycan Cumhuriyeti topraklarında, Bakü şehrinin merkezinde, Hazar denizi kıyısında tepelik alanda bulunmakta ve kale duvarları ile çevrilidir. Duvarların, yüksekliği 8-10, genişliği ise 3,5 metreye ulaşmaktadır.

İçerişehir - Eski Şehir - Azerbaycan halkının kültürel mirasının nadide incisi, kültür tarihinin gurur kaynağıdır. 22 hektarlık, çok da büyük olmayan bir arazide yüzlerce tarihi anıt vardır ki, bunlardan da 4'ü dünya, 28'i yerel değerler açısından önemlidir. İçerişehir – Azerbaycan Cumhuriyeti'nin içerisinde benzersiz bir şehirdir. Onun kendine özgü yapısı aynı zamanda kendi altyapısı ve yerleşim bölgeleri ile birlikte canlı organizma olması ile ölçülmektedir. İçerişehir'de 1300'den fazla aile yaşamaktadır, birçok müze, 18 otel, 100'den fazla ticaret ve iâşe tesisleri faaliyet göstermektedir.

Benzersiz tarihi anıtlar ve sanatsal geçmişi ile turizm potansiyelinin geniş yelpazesi İçerişehir'i turizm için ilginç mekanlardan birine dönüştürmektedir. İçerişehir dinlenmek için çok romantik bir yerdir ki sizi ortaçağ dönemine seyahat ettirecek, o dönemin ruhunu duyacak ve pozitif enerji kazandıracaktır. İçerişehirin taş kaldırım sokaklarında gezerken bu eski yerleşim yerinde eski medeniyetlerin izine rastlanır, eskinin vermiş olduğu gerçeklik ve değerler sokaklarında gözünüze çarpar ve insanı derin bir şekilde etkisi altına alır. Binaların eski kapıları, eski hamamların

kubbeli yapıları, eski camiilerin duvarlarında bulunan yazılar, kale surlarındaki tarihi figürler arkeolojik yapılar benzersizdir. Bu bölgede eski zamanlardan beri yaşamış olan sanatçıların bıraktığı estetik eserler ruhu etkilemektedir.

Bu eski destinasyonda gezerken aynı zamanda bölgede bulunan sergi salonları, müzeler ve küçük tiyatro binaları dikkat çekicidir.

Bakü ılıman iklime sahip bir coğrafi bölgede yerleşmektedir. Burada kışın ılık, yazın kuru ve sıcak, yaz ve sonbahar ılıman sıcak geçmekte, yağmurlar sonbaharın sonu, yazın başlangıcında yağmaktadır. Bu açıdan incelediğimizde Azerbaycanın başkenti Bakü dört mevsim kültür turizmi faaliyetlerine uygun bir iklim kuşağında bulunmaktadır.

Konu edindiğimiz tezde İçerişehir turizminin önemli noktalarına ışık tutmaya çalışmaktayız. İçeri şehrin turizm potansiyalini irdelemeye çalışmakta, destinasyonun tarihten gelen değerlerini bir turizm ürünü olarak değerlendirerek bu ürünün markalaşması ve pazarlanmasında uygulanabilecek yöntemler incelenmektedir.

Çalışma Giriş, üç bölüm, sonuç ve kaynakçadan oluşmaktadır. Birinci bölümde turizm destinasyonu incelenmiş, destinasyon kavramı, amacı, Azerbaycanda destinasyon turizmi, turizm işletmesinin rolü, turizm hizmetlerine değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise İçerişehir turizm destinasyonunun değerlendirilmesi üzerinde durulmaya çalışılmıştır. Bu bölümde aynı zamanda İçerişehirin yerleşmesi, tarihi, turizm potansiyali araştırma konumuzdur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde İçerişehir turizm güzergahlarına, turizmde reklam enfarmasyon, turizm reklamının İçerişehir turizmine etkisine, İçerişehirde turizmin gelişime değinilmiştir.

Sonuçta her bölmede değindigimiz konulardan ortak bir netice çıkartılmıştır. Bölgenin değerlerine sadık kalınarak kalkınmasına ve yerel halkın turizme desteği ile destinasyonun gelişmişliğinin incelenmesi geçmişten gelen paha biçilemez tarihsel yapısının deformasyona uğramadan gelecek nesillere bir miras olarak bırakılması arzu edilmektedir.

İçerişehir turizm destinasyonu incelenerek tez çalışmamızda araştırılmıştır.

Araştırma zamanı konuyla ilgili kitaplardan, dergilerde yayınlanan makalelerden ve internet kaynaklarından istifade edilmiştir. Tercih edilen kaynakların mümkün olduğu kadar birincil kaynaklar olmasına dikkat edilmiştir. İnternet kaynakları olarak genellikle ekonomi ve istatistik kurumlarının resmi sayfalarında yer alan bilgiler, akademik çalışmaların yer aldığı sayfalar tercih edilmiştir.

Bakü'nün koynunda, muhteşem kale duvarları arasında bulunan, açık hava müzesi olarak faaliyet gösteren İçerişehir eski ve ortaçağ dönemine ait zengin maddi ve manevi kültür anıtlarını yüzyıllardan beri korumaktadır. Aslında iki yüz yıl önce İçerişehir - Bakü'nün çevresi - modern Bakü ise Bayırşehir olarak isimlendiriliyordu. Ortaçağ'da Bayırşehir kale duvarından dışında bulunan bölüme deniliyordu. Burada sanatçı mahalleleri vardı ve bazı sanatçılar bu bölgede yaşamaktaydı.

İçerişehir sadece tarihsel başkent yapıtlarının toplandığı bir merkez değildir, bu tarihi güzellik aynı zamanda sanatçılar merkezi olmuştur. XIX yüzyılın başlarında burada metal üzerinde dövme işi, kuyumculuk, bakırcılık, dokumacılık, halıcılık, ağaç ve taş üzerinde oyma işleri sanatçıları ve zanaatkarları yaşamış bu özel insanların okulları olmuştur ve bu okullarda sanat nesilden nesile geçmiş, insanlık

medeniyetine katkıları bulunmuş bu okullarda yetişmiş olan sanatçılar ile dünya medeniyetine katkıda bulunulmuştur.

İçerişehir eski tarihe ve zengin bir kültüre sahip olan Azerbaycan halkının ulusal zenginliğidir. Onun topraklarının her karışında, anıtlarının her taşında Azerbaycan halkının canlı tarihi kazınmıştır. İçerişehir ve onun topraklarındaki Kız kalesi, Kale duvarları, Şirvanşahlar Saray Kompleksi, camiiler, hanlar, hamamlar ve diğer mimari anıtları kendi orijinalliği ve eşsiz güzelliği ile insanlık kültürü incileri arasında özel yer almaktadır.

Çalışmanın nesnesi İçerişehir'in araştırılması, bu özel turizm destinasyonunun derinlemesine analiz edilmesidir. Çalışmanın amacı İçerişehir'i popüler turizm destinasyonu yapacak çıkarımlarının değerlendirmesi ve İçerişehir marka değerinin üzerinde olumlu etkiler bırakarak bu güzel destinasyonun gelişmesi arzulanmaktadır.

Çalışmanın uluslararası önemi; günümüzde İçerişehir sadece Azerbaycan için değil, evrensel değer olarak değerlendirilen tarihi bir anıttır. Bunu UNESCO Dünya Maddi Miras Listesine İçerişehrin Kız kalesi ve Şirvanşahlar Saray Kompleksi ile birlikte anılmasında onaylamaktadır.

Çalışmamızda turizm sektörünün İçerişehir turizm destinasyonu detaylı olarak anlatılacaktır. İçerişehir'de hangi turizm faaliyetlerinin olduğunu açıklamaya çalışılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM.

TURİZM DESTİNASİYONU TEORİK TEMELLERİ

1.1. DESTİNASYONLARIN KAVRAMSAL TEMELİ

1.1.1. Destinasyon kavramı

“Destinasyon” kelimesi turizm ve seyahat tanımlarının insan taleplerinde önemli yer tutması ile ekonomik yönetim terimi olarak son dönemlerde yaygın tanınmaya başlamıştır. Turizmin gelişmesi, özellikle de bölgeye özgü benzersiz turizm ürününün oluşturulması ve turizm faaliyetinin analiz edilmesi konuları açısından destinasyonun anlaşılması, onun turizm, turistlerin ihtiyaçları ve bölgesel turizm yöneticilerinin görevleri açısından anlatılması giderek daha fazla önem kazanmaktadır.[15,s.1063] Turistlerin artan talepleri, ülkelerin sosyal-ekonomik gelişme durumu, uluslararası ve ulusal turizm pazarlarında zarf turizm hizmetlerinin tüketici taleplerine göre çeşitlendirilmesi, ayrıca, turistler tarafından seçilmiş mevcut turizm destinasyonunun yerli nüfusunun ve ekoloji çıkarların uzlaştırılması destinasyon projelendirilmesi çalışmalarının temel amacıdır.[5, s.183] Modern dünyada turizm bölgesi somut bir destinasyon ile markalaşarak rakiplerine oranla hizmetlerini daha uygun fiyatlarla satar ve tuttuğu pazar payını genişletebilir. Nihayet, destinasyon oluşturulması için öne sürülmüş görevlerin yapılması ile elde edilen sonuçlar buna uygun yeni talimatların çözümü sırasında olumlu deneyim olarak kullanılabilir.

1.1.2. Destinasyonun Amacı ve Önemi

“Destinasyon” nedir? İlk olarak şunu belirtmek gerekir ki, turizm ve seyahat sorunları geçen yüzyılın 50'li yıllarından itibaren tüm dünyada dikkat çeken etse de "destinasyon" ifadesi sadece 90'li yılların sonlarından itibaren bilimsel literatürde kullanılmaya başlanmıştır. Birçok

destinasyonlara göre "destinasyon" derken seyahat amacıyla bir yerden başka bir yere hareket eden insanların ulaşacağı son nokta anlaşılır.[4, s.207] Modern turistlerin düşünce yapılarında ise destinasyon onlara beklenenden de artık turizm izlenimi vaat eden, yerleşme, gıda, iç ulaşım, eğlence, gezi inceleme hizmetlerinin hepsini kendinde toplayan bir arazi, somut bir mekandır. Bu mekan turistlerin ülke veya bölge kökeninden, onların seyahat süresi ve yönünden, amaçlarından bağımsız olarak tamamen göreceli olarak değişen bir kavramdır.

1.1.3.Turizm destinasyonu

Destinasyona böyle bir prizmadan bakıldığında onların yer ve mekan özelliklerine göre farklı oldukları, fakat bazı şartlara göre destinasyonların birbirleri ile ortak ve benzer belirtileri olduğunu da görmekteyiz. Burada kuşkusuz küçük veya büyük olmasından veya geniş veya dar araziye sahip olduğundan, turistlerin sürekli yaşadıkları yerlerden buraya mesafeden bağımsız olarak destinasyonlara özgü genel bir özellikler vardır ki, turizmin düzenlenmesi sırasında bunların dikkate alınması mutlak anlamda talep olunmaktadır. [37, s.644] Kısaca olarak destinasyonlar:

- Destinasyon turistler için anlaşılan ve erişilebilir olmalı;
- Burada sunulan hizmetler turların satışı sırasında sözverilen düzeyde olmalı
- Destinasyonda planlanan servis ve faaliyetler bölgenin imkanları sayesinde dayanıklılık şartlarıen göre düzenlenmeli;
- Turizm destinasyonunda yerli halk ve özel sektör işbirliğini temin edilmeli;
- Turistlerin burada tam güvenli ve rahat hareketi için gerekli ortam yaratılmalı;

- Destinasyon buraya seyahat eden turistlerin amacı ve seyahatin düzenlenme biçimine (sosyal ya da ticari) göre hizmet çeşitliliğine sahip olmalı;
- Turizm destinasyonu içinde hareket eden turistlerin başlıca ulaşım güzergahlarına çıkışı asgari masraflar ve ekolojik ilkeler üzerine kurulmalı;
- Turizmin dayanıklılık prensiblerine göre turizm destinasyonu projelendirilirken, onların kısa süreli test amaçlı değil, uzun vadeli verimliliğe ve sosyal faydaya dayanan, uygun olduğunda maksimum sayıda nüfus gruplarına hizmet edebilecek düzeyde dizayn edilmesine çalışılmalı;
- Turizm destinasyonunun antropojenik yükünün düzenlenen düzeyde olması ve altyapıyla yüklenme katsayısının öngörülebilir bilinmesi için yerli nüfusu, temel meşguliyet türleri, turizme tutumu, (liberal veya konservativ) gelecek barınma olanakları dikkate alınmalı, yerel yürütme organları özel sektörle koordineli faaliyette bulunmalıdırlar.[13, s.409]
- Turizm destinasyonunun en önemli özelliği olan onun çekiciliği, tarihi-kültürel değeri, doğal özelliği tüm insani değerlere ve ulusal önceliklere dayanarak muhafaza etmeli, gelecek nesiller için korunmalıdır.

İnsanı seyahat etmeye yönlendiren ilgi, bilgi, boş zaman, yeterli gelire sahibi olmak gibi çekiciliklerin olması önemlidir. Aynı anda turizm destinasyonu tanımı dikkat çekecek kadar önem arz ediyor. Destinasyonların insanları seyahat etmeye yönlendiren iç ve dış etkenlerle birlikte turistik çekiciliklerinin olması turizm amaçlı seyahatlerin gerçekleşmesi için zarurettir. Bu çekicilik unsuruna göre turistler tercih ediyor ve gidecekleri destinasyonları belirliyorlar. Des- tinasyon

gerçekten veya zihinlerde kabul edilen tarzda yer anlamını taşıyor. Ziyaret edilen yer anlamında kullanılan turizm destinasyonları çeşitli turistik değerlere ve özelliklere sahip ve turistin seyahati boyunca ihtiyaç duya bileceği turistik ürünlerin hepsini veya bir kısmını takdim edebilen coğrafi bir mekan olarak tayin edilmiştir. Bu aşamada turizm destinasyonu tanımı yeterince önem arz etmektedir.

Belirtelim ki, planlama şimdiki durumdan ve geçmişten esinlenerek, geleceği düzenlemeye çalışan yönetim fonksiyonudur. Destinasyon planlaması genel anlamda planlama anlayışlarının ve yaklaşımlarının turizm sisteminin belli özelliklerine uyarlanarak uygulanmasıdır. Belli dönemde turizm sektöründe elde etmek istediğimiz hedefleri, bu hedeflere ulaşmak için gerekli araçları, yapılacak işleri, iş zamanını ve iş yetkilerini belirleyen disiplinli düzenlidir.

1.2. KÜRESELLEŞME ORTAMINDA AZERBAIJAN'DA DESTİNASYON ESASLI TURİZMİN GELİŞMESİ

1.2.1. Küreselleşme kavramı

Öncelikle belirtelim ki, çeşitli literatürlerde küreselleşme kavramına farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bunlardan birkaçına göz atalım. Küreselleşme - ülkeler arasındaki ekonomik, siyasi, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik farklılıklara dayanan kutuplaşmanın ortadan kaldırılması, farklı toplumsal medeniyetlerin, inanç ve yaklaşımların daha iyi öğrenilmesi, ülkeler arasındaki ilişkilerin artmasıyla ilgili farklı görünen, fakat birbirleriyle bağlantılı verileri içeren, özellikle de maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde meydana gelen birikimlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılması "anlamını ifade ediyor.[67] Küreselleşme hem de

"sosyal ve kültürel düzenlemelerde coğrafi sınırların ortadan kalktığı bir toplumsal süreç" olarak kullanmaktadır. [68]

Turizm küreselleşme, bölgeselleşme ve lokallaş'ma akımlarından etkilenmiş, üstelik her birinin meydana gelmesinde önemli rol oynamıştır. Dünyada ulaşım teknolojisindeki gelişmeler, seyahat örgütleri, boş vaktin artması, internet kullanımı; Özellikle ülkeler hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla, turizm sektörünü önemli etkilemiş ve etkilemeye de devam ediyor. Öte yandan günümüzün turisti daha bilinçli, kalite gerektiren ve dinlenme beklentisi artan insanlardır. Buna rağmen turizmin küreselleşmesi birbirine zıt iki sonuca neden olur; Birincisi turizmin ekonomik, sosyal ve kültürel faydalarının uluslararası boyutlu olması, ikincisi de bu sektörle ilgili sorunların küresel yaygınlaşmasıdır. Çünkü, turizmin temel hammadresi olan doğal ve kültürel kaynaklar tekbir halkın değil, insanlığın malıdır. Onlarla ilgili meydana gelecek tüm olumlu-olumsuz etkiler, turizmin toplumların sosyo-kültürel yapılarını bozduğu görüşleri gibi uluslararası önem kazanacaktır.[69, s.385]

1.2.2. Konum açısından destinasyon ve özellikleri

Şehirler, insanların ekonomik anlamda birleşme ihtiyacından ortaya çıkmıştır. Kapitalist toplumlarda şehirler ve kasabalar nüfusun yoğunlaştığı ve ekonomik faaliyetlerin de gerçekleştiği, mal ve hizmetlerin üretim ve tüketim fırsatını yarattığı mekanlardır. Şehirlerin yarattığı çeşitli sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetler arasında en önemli hizmet faaliyeti boş vakit ve eğlence meydana getirmesi açısından turizmdir. Şehirler, analiz edilmesi ve anlaşılması zor destinasyonlardır. Şehir alanları sadece turist kabul eden bölgeler değil, aynı zamanda turist gönderen bölgeler olarak da gözden geçirilmelidir. Bazı şehirler, özellikle Batı ülkeleri daha çok gelişmiş ve ekonomik anlamda daha fazla söz sahibi

olduğuna, sosyal, eğitim ve gelir seviyeleri yüksek insanlar yaşadığı ve seyahate eğilimleri daha fazla olduğu için uluslararası turist akımlarına daha çok ev sahipliğı yaptı, hem de en çok turist gönderen şehirlerdir.[70, s.57]

Herhangi bir ulusal ve bölgesel destinasyonda turizm planlamasının başlıca nedenleri destinasyonda turizmin kontrolsüz gelişimini önlemek, turizm sektörünün ülke ekonomisinde ve sosyal yapısında verimli kalkınma ve hızlandırıcı sektör olmasını sağlamak, milli gelir içindeki payını yükseltmek, istihdam yaratma eğiliminden yararlanmak, turizm talebini ülke içinde ve dışında propaganda, reklam ve halkla ilişkiler aracılığıyla artırmak, yeni turizm gelişimini belirli öncelikler içinde sağlamak, kaynak kullanımı masraflarını önlemek, arazi kullanımını olumlu yönde geliştirmek, destinasyon hacminden daha fazla kabuletmenin, hizmet kalitesinin azalmasının önüne geçmek olarak sıralaya biliriz. Turizm sosyal refah ve kalkınma açısından çok önemli bir potansiyele sahip olmasına rağmen, hem kendi kaynaklarını yok edebilecek bir potansiyele sahiptir. Turizmin yaratacağı çevresel, sosyal, kültürel ve ekonomik etkilerin boyutu genellikle turizm gelişiminin türü ve yoğunluğu, turizm alanının sosyo-kültürel ve ekonomik özellikleri ve turizmin bölgedeki gelişmesine bağlıdır.

Dünya pratiğinde İngiltere'nin destinasyon açısından planlamasına bakıldığında bazı devlet düzeyinde (Visitbritain, VisitWales, Kuzey İrlanda Turizm Örgütü, Turizm Danışma Konseyi gibi) turizm örgüt ve ajansları yarattığını, özel kuruluşlarla birlikte çalışarak ülke turizminin, farklı destinasyonların tanıtılması, hizmet kalitesinin artırılmasında emeklerini verdiğini, tüm bu kurumların oluşturulması İngiltere'de destinasyon esaslı turizmin gelişerek sürekliliğini sağlama açısından planlama sonucu olduğunu görüyoruz [69, s.395].

1.2.3. Azerbaycan'da destinasyon esaslı turizmin gelişimi

Günümüzde petrol gelirlerinin azaldığı bir ortamda turizm ekonomisinin gelişimini destinasyon esaslı turizmin hesabına gerçekleştirmek, bu doğrultuda yabancı ülkelerin tecrübelerinden faydalanmak, sunulan turizm hizmetleri kalitesinin yükseltilmesi, turizm altyapısını geliştirmek Azerbaycan'ın mevcut turizm ekonomisinin iyileştirilmesi yollarındandır. Bununla ilgili devlet hala yıllar önce Azerbaycan ekonomisinin geliştirilmesi için “Azerbaycan 2020: “Geleceğe bakış” gelişim konseptini hazırlayıp kamuoyuna sunmuştur.

Azerbaycanda bu alanda mevcut durumu “Azerbaycan 2020: “Geleceğe bakış” gelişim konseptine göre turizm altyapısının geliştirilmesi, uluslararası standartlara uygun turizm hizmet alanlarının alanının genişletilmesi, bu alanın rekabet yeteneğinin yükseltilmesi ve GSYİH'de özel ağırlığının artırılması yönünde tedbirler öngörülmüyor. Turizmin geliştirilmesi amacıyla bu alana dair mevzuat ve standartlar geliştirilecek, Hazar denizi'nin turizm potansiyelinden tam olarak kullanılması için gerekli önlemler alınacak, bölgelerde turizm faaliyeti canlandırılacak, bilgi ve propaganda işi güçlendirilecek, ulusal, tarihi-kültürel, sosyoekonomik ve doğal özellikler dikkate alınarak turizmin değişik türleri uygun turizm yolları oluşturularak teşvik edileceği gelecek Azerbaycan'ın ekonomik planına dahil edilmiştir [38].

Destinasyon esaslı turizmin geliştirilmesi Azerbaycan'daki turizm destinasyonlarına ayrı ayrı bakılmasını, her destinasyonun kendi kaynaklarına uygun planlamasını tebliğ ediyor. Halihazırda bazı destinasyonlar devlet düzeyinde kalkınma dönemi yaşıyor ki, bunlardan en bariz örnek Azerbaycan'da Naftalan'ın turizm destinasyonu gibi

gösterilerek ulaştırma ve konaklama altyapısı ile ilgili esaslı önlemlerin hayata geçirilmesidir.

Küreselleşme sonucunda insanların önlenemeyen isteklerinin sonucu olarak meydana gelen turizm olgusu tüm ülkelerin, şehirlerin, bölgelerin başta ekonomik olmak üzere kültürel, sosyal ve siyasi açıdan değişmesine ve gelişmesine neden olmuştur. Turizm olgusunun seyahat edilen yerler, yani destinasyonlara en büyük etkisi ekonomik sonuçlardır, yani kazanç olduğu dikkate alındığında konunun önemi bilimsel açıdan dikkatten uzak tutulmamalıdır.

Destinasyon ürünü birçok faktörün etkisi altında olan kompleks bir ürün olduğuna göre planlanması ve yönetilmesi zor bir ürün olarak değerlendirilmektedir. Destinasyon planlamasının amaçları içinde destinasyon kaynaklarının sürekliliğini sağlamak, destinasyon çekiciliklerini korumak ve geliştirmek ile yerli halkı turizm konusunda bilgilendirilmesini dahil edebiliriz; Temel amacının turistlerin seyahat sırasında yaşadıkları destinasyon deneyiminin kalitesini artırmak olduğunu söyleyebiliriz. Bu bakımdan destinasyon planlaması zor görev olmakla beraber profesyonel, bilinçli faaliyetleri gerektiren uzun vadeli çalışmaları içeriyor. Aksi takdirde hedeflediği destinasyon ortam ve olanaklarından memnun kalmayan turist telafisi zor olan olumsuz bir destinasyon imajı ile yolculuğunu tamamlamış olacaktır [71].

Belirtilen sorunların çözümü yönünde uluslararası deneyimin öğrenilmesi, destinasyon esaslı turizmin geliştirilmesini öngören programların hazırlanması ve uygulanması, bu doğrultuda profesyonel kadroların hazırlanması öneriliyor, bu sorunların çözümü de doğal kaynağı olan siyah altının tükendiği bu dönemlerde Azerbaycan ekonomisinin sürekliliğini sağlamakta yardım edecek temel unsurlardır.

1.3. TURİZM FAALİYETLERİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ: TURİZM ÜRÜNÜ, TURİZM HİZMETLERİ

1.3.1. Turizm ürününün özellikleri

Turizm ürünü ve hizmet yöntemleri - turistlere sunulan hizmetlerin tesisi veya toplamıdır. Buraya turistlerin taşınması, yerleştirilmesi, yemeği üzere hizmetler kompleksi, gezi, ayrıca kılavuz (rehber-çevirmen) hizmetleri ve ziyaretin amaçlarından bağımsız olarak gösterilen diğer hizmetler dahildir. Turizm kendi özelliklerine göre diğer faaliyet alanlarından prensip itibarıyla farklı değil. Bu yüzden, pazarlamanın temel hükümleri turizme de uygulanabilir. Aynı zamanda turizm kendi özelliklerine göre hizmetlerin ve malların satılmasından farklıdır. Sıradan malların üretiminde pazarlama kavramı somut nitelik taşımaktadır. Turizmde ise bu kavram diğer içerik ve nitelik taşımaktadır. Turizmde pazarlama turist mallarının ve hizmetlerinin üretimi ve satışı ile sonuçlanıyor. Turist ürünü -turiste gösterilen ve fiyatı turist tarafından ödenen çeşitli hizmet türüdür. Bu hizmet türlerine beslenme, yerleşme, eğlence, gezi vb. hizmetler aittir. Turizm ürününe iki tür yaklaşım yaygındır: Dar çerçevede turizm ürünü ve geniş anlamda turizm ürünü. Dar çerçevede turizm ürünü derken somut hizmet, yani otel veya ayrıca ulaşım hizmeti anlaşılır. Geniş anlamda turizm ürününe tesis şekilde yaklaşıyor. Hizmetlerin turiste kompleks olarak gösterilmesine turist ziyareti veya tur denir. Turist ürününe bu tür yaklaşımda tüm hizmetler bir “pakete” toplanır ve turist pakette toplanan hizmetlerin hepsinin hakkını bir defada yollayışı (putevka) (turist ziyaretinin) fiyatı gibi karşılıyor.[71] Turist ürünlerini diğer ürünlerden ayıran kendine has özellikleri vardır:

- ✓ Turist ürününe tesis şekilde dahil olan bileşenler ve onları üreten kurumlar birbiriyle bileşik ilişkilerle ilgilidir. Turizm ürünü alınan gelire ve ürünün fiyatına göre esnektir.

- ✓ Turizmin özelliği şudur ki, aynı turizm merkezi, aynı turist seyahatine çeşitli düzeylerde (mevsimlerden bağımsız olarak, grupta bulunan diğer turistlerin niteliğinden, personelin moralinden ve diğer çeşitli etkenlerden bağımsız olarak) hizmet ediyor.

1.3.2. Turizm hizmetinin sınıflandırılması

Turizm ürünü geniş anlamda çeşitli işletmelerin yoğun emeği sonucunda oluşuyor. Her örgütün kendi iş üslubu, kendi özellikleri ve çıkarları olur. Cüzi miktarda yanlış veya eksik bırakılırsa, üst düzeyde hizmet organize etmek olmuyor. Çünkü turistlere sunulan hizmet böyle küçük öğelerden bağlıdır. Turist hizmetlerinin spesifik özellikleri şunlardır: [14, s.400]

- ✓ Turist hizmeti kendisi -özlüyünde müşteriye gösterilene kadar mevcut değildir, yani ürün sadece hizmet verilen zaman yararır, gösterilen hizmetler aynı zamanda gösterilmesine rağmen, birbiriyle rekabet eden iki firmanın hizmetlerinin kalitesini karşılaştırmaya olanak vermiyor.
- ✓ Üretim ile tüketimin kırılmazlığının kaçınılmaz sonucu hizmet kalitesinin devam etmeyiştir. Hizmetin kalitesi önemli ölçüde onun nerede, ne zaman, kim tarafından gösterilmesinden bağlıdır. Çoğunlukla hizmetlerin gösterilmesi istemciler tarafından zor anlaşılır ve değer biçilebilir ustalık ve bilgi gerektiriyor. Sunulan hizmetin son derece bilinmezliği alıcısını son derecede gayri-elverişli duruma düşürüyor. Bu nedenle alıcı, hizmet gösteren tarafa inamak zorundadır.
- ✓ Hizmetlerin çok yönlü olursa olsun hepsinin ortak özellikleri de vardır. Bunlara onların hissedilmezliyi, üretimin ve tüketimin sürekliliği, kalitenin değişebilirliği ve korunulabilmemesi aittir.

Hizmetlerin hiss edilmezliyi demektir ki, onu önceden sergilemek, görmek, denemek ve tanışmak mümkün değildir. Üretimin sürekliliği o demektir ki, hizmeti sadece müşterinin olduğu halde göstermek mümkündür. Bu da turist hizmetlerini malların satışından ayıran özelliktir. Turizm ürününün bünyesine ait olan hizmetler aşağıdaki gibi tasnif edilebilir:

- Taşımacılık hizmetleri, turizmde demiryolu, hava, deniz ve motor taşımacılığında yaygın olarak kullanılan havayolu taşımacılığı, demiryolu taşımacılığı, otomobil ve geleneksel olmayan ulaşım servislerini içermektedir.
- Yerleştirme hizmeti - Bu tür hizmet turizmde ana ve zorunlu hizmet olarak kabul edilmektedir. Bu servislere otel, motel, misafirhane, dinlenme evi vb. sağlanmaktadır.
- Beslenme hizmetleri - Bu hizmetler, restoranlar, kafeler, barlar, konaklama tesislerinde çeşitli catering tesisleri vb. sunmaktadır.
- Farklı hizmetler: eğlence, rekreasyon, spor, mağaza, transfer, banka vs. bu hizmetler de dikkate alınmalıdır.

Ayrıca, turizm şirketlerinin ve turizm ürünlerinin satışıyla uğraşan tur operatörlerinin faaliyetlerinden de söz etmeye değer. Çünkü turizm ürünleri, turizm ve gezi organizasyonları tarafından insanlara sunulan karmaşık bir hizmettir. Turist ürünleri turistler ve turistler tarafından hazırlanmaktadır. O zaman, turizm ürününün bazı özellikleri dikkate alınır. Turizm ürünlerinin analizinde yerleştirme faktörünün vurgulanması önemlidir. Konaklama amacıyla kurulan (konaklama ve gece) işletmeler (oteller), turistik üsler, moteller, kamplar vb. sağlanmaktadır. Yol boyunca, turistik üslerde veya turistik şirketlerde kamp veya barınaklar, bir gecelik durak yerleri için yerleştirme konusu olabilir. Konaklama, turizmin en önemli unsurudur. Konaklama yoksa

turizm yoktur. Konaklama tesisleri, turistlerin sömürsünden ve turizm kaynaklarının işletilmesinden büyük miktarda gelir elde etmeyi amaçlayan ekonominin herhangi bir turistik bölgesi veya merkezi için kesin ve katı bir şarttır.[13, s.409]

Dünya Turizm Örgütü'nün tavsiyelerine göre tüm yerleştirme araçlarını ikiye ayırmak mümkündür: Kolektif biçimde yerleşme ve bireysel biçimde yerleşme. Turistlerin kolektif hızda yerleşmesi araçlarına oteller ve ona uygun tesisler, uzmanlaşmış kurumlar (sağlık kurumları, sosyal ulaşım araçları, çalışma ve dinlenme kampları, kongre merkezleri) ve kolektif yerleştirmeye imkanı olan diğer işletmeler (tatil için öngörülen yerleşim yerleri, kamplar için pistler vs.) aittir. Turistlerin bireysel hızda yerleşmesi araçlarına özel konutlar, kiraya verilen odalar, farklı kişilerden veya ajanlardan kiraya alınan yerleşme araçları, akraba veya tanıdıklar tarafından ücretsiz (karşılıksız) verilen yerleşme araçları, bireysel temelde diğer yerleşme aracı türleri aittir. Turistlerin yerleştirilmesi ile uğraşan işletmeler kapasite (yerlerin sayısı), konforluk (rahatlık) ve faaliyet dönemine göre üç gruba ayrılır. Birçok ülkede otellerin (otellerin) konforluk dereceleri gösterilir. Bu dereceler "yıldız" kavramı ile ifade edilir. Otellerin derecelerinin belirlenmesi, turizm işinin önemli görevidir. Derecelere ayırmak konusunda Dünya Turizm Örgütü'nün kriterleri mevcut olsa da, maalesef, her ülke bunu özgün şekilde yorumluyor. Otelin derecesi anlayışında, otelin bünyesinde sunulan hizmetlerin topu ve ilgili turist altyapısının gelişme düzeyi öngörülüyor. Herhangi bir otel ile ilgili son kararı, o ülkenin (bölgenin) turizm bakanlığı, departmanı (şubesi) vs. kabul ediyor.

Azerbaycan da birçok ülkeler gibi otellerin derecelere ayrılmasında yıldız sisteminden kullanıyor. Nitekim son zamanlarda ülkemizde birçok yeni otellerin yapılması takdir edilecek bir durum olarak

değerlendirilebilir. Uluslararası otel zincirlerinin Azerbaycan'da faaliyeti, ülkemizin adının turizm potansiyelinin sonucudur. Ekonomik ve siyasi istikrar dünya çapında turizm endüstrisi kuruluşlarının Azerbaycan'da çalışmaya teşvik ediyor. Uluslararası ağ otellerinin faaliyeti yerli yerleşme tesislerinde de genel hizmet kalitesinin yükselmesine katkı verir. bu tipli otellere örnek olarak Hyatt Regency Baku, Absheron Marriot Baku, Ramada Baku, Park Inn gibi otelleri verebiliriz.

1.3.3. Turizm işletmeleri

Turizm işletmeleri faaliyetlerini sürekli kılmak için turizm ürününün özellikleri ile birlikte çeşitli emek araçlarına de sahip olmalıdırlar. Turizmde kullanılan emek araçlarının topu onun altyapısının temelini oluşturuyor. Turizmin lojistik üssüne: Turizm yapıları (binalar), onların teknik donanımı, ulaşım araçları ve diğer temel fonlar dahildir. Lojistik üs turizmin gelişiminin temelini oluşturuyor. Nitekim turistlere tam tesis hizmet verilmesi (konaklama, beslenme, taşınma, tedavi, gezi vb.) için tüm gerekli ortamı yaratıyor. Turizmin altyapısına turizm firmaları (tur operatörleri ve tur acenteleri), oteller, turist üsleri, iaşe, ticaret, taşımacılık işletmeleri, turist donatımı ve ekipman kira noktaları, turist yollayışının (belge) satış ofisleri, kontrol-tahlis hizmetleri, turist kulüpleri vb. dahildir. Hizmet türlerine göre turizm işletmelerinin aşağıdaki tipleri mevcuttur: [6, s.212]

1. Turistleri tüm hizmet tesisi ile sağlayan işletmeler- kendi otelleri bulunan turistik tesisleri.

2. Turizmin düzenlenmesi amacıyla tesis edilen işletmeler- turagentlikler, seyahat ve gezi, yollayış satışı, turist kabulü büroları.

3. Turistlerin yerleştirilmesi, daha doğrusu yaşaması ve geceleme amacıyla tesis edilen - oteller, turistik tesisler vs.

4. Gıda, gıda işletmeleri -restoranlar, barlar, kahvehaneler vs.
5. Ulaşım hizmeti müessiseleri- demiryolu, havayolu, karayolu ve su ulaşımı.
6. Turistlere kültürel hizmet tesisleri ve gezi hizmetlerini sağlayan müessiseler- tiyatrolar, konser salonları, gezi ofisleri vs.

İKİNCİ BÖLÜM.

İÇERİŞEHİR TURİZM DESTİNASYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. İÇERİŞEHİR TURİZM DESTİNASYONU HAKKINDA GENEL BİLGİ

2.1.1. İçerişehir yerleşmesi

“İçerişehir”, halk arasında hem de “Kale” [12, s.174]veya sadece “Eski şehir” olarak bilinen tarihi mahalle Bakü'nün en eski parçası, ayrıca tarihi-mimari rezervdir. Bakü'nün en eski kısmı olan İçeri şehir, iyi korunmuş kale surlarıyla çevrilidir. 221.000 m²'lik rezerv alanında 1.300'den fazla aile yaşıyor. [32]

Koru arazisi henüz tunç çağından yaşamıştır . Arkeolojik araştırmalar sonucunda belirlendiği üzere artık 8-11. yüzyıllar topraklarında İçerişehir arazisi yoğun yerleşmiş, burada sanat ve ticaret gelişmiştir. [56, s.341] 15.yüzyılda Şirvanşahların kendi konutlarını Şamahı'dan Bakü'ye aktarmasından sonra İçerişehrın hayatında "kristalleşme" dönemi başlamıştır. [53, s.64]1748-1806 yıllarında Bakü ve onun merkezi olan İçerişehir Bakü hanlığı'nın başkenti olmuştur. 1806 yıllarında Bakü'nün ruslar tarafından işgal edilmesi ve petrol sanayisi patlaması döneminde yaşanmasından sonra (19.yüzyılın sonları-20. yüzyılın başları) şehrin gelişim ve genişletilmesi süreci başlamış, insanlar İçerişehir duvarları dışında da yoğun yerleşmeye başlamıştır.

İçerişehir'de bulunan ünlü mimari anıtları Kız kalesi ve Azerbaycan mimarisinin incileri olarak düşünülür. Bunlardan başka koru topraklarında onlarca tarihi mimarlık abideleri - camiiler, hanlar, hamamlar, konutlar bulunuyor, birkaç müze, büyükelçilik, otel, ticaret tesisleri, kafeterya ve restoranlar faaliyet gösteriyor.

1977 yılında İçerişehir tarih-mimarlık korusu ilan edildi [60], 2000 yılında ise, Kız Kulesi ve şirvanşahlar saray kompleksi ile birlikte UNESCO Dünya Mirası Listesinden Dünya Miras Listesi'ne dahil edilmiş ilk nesnedir.

2.1.2. İçerişehirin tarihi

İçerişehir tarih-mimarlık korusu Bakü'nün Sebail ilçesi topraklarında, Hazar denizi kıyısındaki küçük tepe üzerinde bulunur. Koru yüksekliği 8-10 metre, genişliği 3,5 metre olan kale duvarları ile çevrilidir. İçerişehrin güneydoğusundan İstiklal caddesi, kuzeybatısından ise Neftiler caddesi vardır, doğusunda aynı isimli metro istasyonu bulunuyor. İçerişehrin doğusundan Aziz Aliyev caddesi, güneybatısında ise Vahid parkı bulunuyor.

2.1.2.1. Eski ağ

Bakü, kale duvarları ve hendeklerle çevrili olan eski tarihi merkez etrafında şekillenmiş şehirlerdendir. Arkeolojik açıdan zengin kalıntılar bulunmaktadır. Bakü'nn yerleşim birimi ve şehir gibi şekillenme tarihi net olarak bilinmiyor. Böyle kabul ediliyor ki, insanları bu araziye doğal petrol ve tuz rezervi, ayrıca arazinin deniz kıyısında elverişli konumda bulunması ve konumunun güzel olması neticesinde insanların ilgisini çekmiştir. Arkeolojik kazılar sırasında şirvanşahlar sarayının alanında bulunan m. 3-1. yüzyıllara ait küpe, 4-1. yüzyıllara ait ini tabak kırıkları, Muhammed camii bölgesinde arkeolojik kazılarda bulunmuş demir ok uçları, Demir ağına ait kil kadın fiğr ve antik döneme ait sütün altlıkları İçerişehrin şehir gibi şekillenme dönemini en geç antik dönemle eşitlemeye olanak sağlıyor. M.. 1. yüzyılında Bakü artık küçük liman kenti olarak mevcut idi. [11, s.43]

2.1.2.2. Erken Ortaçağ

Sasaniler sülalesinin iktidarı döneminde merkezi Bakü şehri olan Apşeron arazisi Şirvan vilayetinin sınırları içinde imparatorluğun özel ilini oluşturunuyordu. Arazinin araplar tarafından işgal edilmesinden sonra Bakü'den başka bünyesine Şamahı, Derbent ve başka şehirlerin de bulunduğu Şirvan bölgesinin hakemleri Şirvanşahlar adlandırılmaya başlarlar. El-Belazuri, El-Mesudi ve birkaç başka arap tarihçileri bilgi veriyorlar ki, Hüsrev Anuşirevan iktidarı döneminde toprak hakimlerini çağırarak onlara unvanlar verdi, unvan almış hükümdarlar arasında Şirvanşah adlandırılan Şirvan hakimleri de vardı. Bakü'nün 7-10. çağlar tarihi hakkında sadece kısa bilgiler vardır. Bilindiğı üzere, şehir kuzeyden saldıran türklerin ve rusların saldırılarına maruz kalmıştır. 914 yılında Bakü limanına Rusların saldırısı gerçekleşmiştir. Mesudinin verdiği bilgiye göre, ruslar Şirvanşahlar topraklarında petrol zengini Bakü topraklarına gelmişlerdir. Hazar'da askeri donanmaya sahip olmayan Şirvanşah Ali ibn Heysam ticari ve taşıma gemilerinde askerleri mücadeleye göndermeye zorunlu kalmıştı. Mesudiye göre rusların bu atağı sonucunda binlerce müslüman ölmüş ve denizde batırılmıştır. Bakü ve Abşeron kıyılarına seferler sonraki dönemlerde de birkaç kez tekrarlanmıştı.

10. yüzyılda El-Mukkaddesi Bakü'yü "bölgenin tek limanı" gibi tasvir etse de, belli ki, 8-9. yüzyıllarda Bakü ünlü deniz limanı olmamış ve ülkenin büyük ticaret merkezleri arasında bu şehrin adı çekilmemiştir. Bakü'nün diğer şehirlerle ticaret ilişkileri hakkında arkeolojik araştırmalar sırasında şehir üzerinden belirlenmiş Sasaniler (5-7. yüzyıllar), Abbasiler ve Şirvanşahlar dönemlerine ait çok sayıda sikkeler haber verir. 10. yüzyılın sonlarında yaşamış yazarlar şehri artık ünlü liman olarak

belirtiyorlar. Çok da yüksek olmayan tepe üzerinde konumlanmış şehir kale duvarları ile çevriliydi. Şirvanşahlar sarayının güneydoğu cephesi tarafından belirlenmiş ortaçağ tabakası 8.yüzyıla ait kabul ediliyor. İçerişehrin çeşitli bölgelerinde bulunmuş küp kaplarda defin geleneği ise arazinin hala 7. yüzyıldan önce artık yerleşim birimi olduğunu göstermektedir. Fakat şehrin erken dönemlerine ait mimari yapıtları günümüze ulaşmamıştır. [11, s.57]

2.1.2.3. Şirvanşahların hakimiyeti

10-11. yüzyıllarda Arap Halifeliğinin giderek zayıflaması ve parçalanması ile, imparatorluğa tabi olan bölgeler dahil Şirvan hakimleri kendi ülkelerini bağımsız yönetmeye başlarlar. Aynı dönemlerde zengin şehirler olan Şamahı ve Bakü sık sık komşu halkların seferlerine maruz kalıyorlardı. 1030 yılında Bakü'de kente kuzeyden saldıran ruslar ve Şirvanşah 1. Manuçöhr ibni Yezid'in askerleri arasında çatışma olmuştu. Şirvanşah'ın ordusunu mağlup eden ruslar Aras nehri boyunca ilerleyerek Arranın en zengin şehirlerinden olan Beylegani ele geçirmişlerdi. Bir yıl sonra ruslar yeni Bakü vasıtasıyla Şirvan'a sokulmuşlardı, ama Şeddadiler sülalesinden olan Arran hakimi Musa ibn Fazl rus ordusu ile savaşarak onları Azerbaycan'dan kovmuştu.

11. yüzyılın 40'li yıllarında türk-oğuzların Kafkasya'ya seferlerini dikkate alan Şirvanşahlar şehirlerin korunmasını sağlamak için savunma sisteminin geliştirilmesine başladılar. Aynı dönemde kaynaklar oğuzların ilk hamleleri hakkında bilgi veriyorlar. 11.yüzyılda güçlü bir imparatorluk kuran oğuz aşireti Selçuklular Ön Asya ülkelerini tehdit etmeye başlarlar. 1066 yılında Kara Tekinin yönettiği oğuzlar Şirvan ve Bakü'ye saldırıyorlar. Kara Tekinden sonra Şirvan'a Gaymas ve Alp Arslan gibi komutanların yönetimi ile oğuzlar daha birkaç kez saldırıyorlar. Fakat,

Şirvanşahlar aynı dönemde bağımsızlıklarını koruyamadılar bilirler. Sadece İragi-Ecem ve İragi-Arap hakimi Sau-Teginin iktidara gelmesinden sonra Şirvanşah Feribürz selçuklulardan vassal bağımlılığını kabul etmiş oluyor. 12. yüzyılın 2. yarısında Atabey Şemseddin Eldeniz Bakü da dahil tüm Şirvani fethediyor. 12.yüzyılın sonlarında Şirvanşahlar bağımsız olsalar da, fiilen Eldenizlerin etkisi altına giriyorlardı.

Engelbert Kempfer - Bakü, gravüra, 1683, İohann Baptist

Homannın atlası

1191 yılında yaşanan şiddetli deprem sonucunda Şamahı şehrinin dağılmasından sonra Şirvanşah I. Ahsitan ikametgahını Bakü'ye taşıyor. Şirvanşahların yönetimi döneminde Bakü'de birçok inşaat çalışmaları gerçekleştirilmiş ve şehir geliştirilmiştir. 12.yüzyılda kale duvarları inşa edilmiş ve şehrin savunma sistemi güçlendirilmiştir. Şehrin savunma sistemine dahil olan yapılardan biri de Kız kalesi idi. Bilindiği üzere, selçuklularla mücadele döneminde Şirvanşahlar Gürcistan kralları ile ittifak kurmuşlar. Gürcü kaynaklarında verilen bilgiye göre, 1222 yılında nikah törenine katılmak için Büyük Tamara'nın oğlu gürcü çarı 4. Georgi Laşa Bakü'ye geldi. Şirvan'ın en zengin şehirlerinden biri ve Hazar denizi'ndeki en önemli liman kenti olarak Bakü şehrinin önemi aynı dönemden itibaren artmaya başlıyor. Şirvanşah Ahsitan ibn Menuçöhre ithaf ettiği kasidesinde Bakü'den bahseden Hakani Şirvani şehrin alınmaz

kale olduğunu belirtiyor ve onu Horasan'ın güçlü kale duvarları ile çevrelenmiş Bestam kenti ile mukayese ediyor.[11, s.61]

Grigori Gagarin - Baküde han sarayı, 1847

1220 yılında Serap ve Beylegani işgal eden moğollar Şamahı'nı yağma ederek Derbent geçidi vasıtasıyla Azerbaycan'ı terk ediyorlar. 1231 yılında moğolların ikinci seferi gerçekleşiyor ve bu seferden sonra Gence, Berde, Beylegan, Şabran gibi büyük şehirler uzun süre eski gücünü yeniden elde edememektedirler. 15. yüzyıl Azerbaycan coğrafyacısı Bakuvi bildiriyor, moğollar uzun süre güçlü savunulan Bakü'yü ele geçire bilmiyorlar ve şehir nüfusunun direnci ile karşılaşılıyorlar. Sadece tüm ülkenin işgalinden sonra Bakü teslim olmak zorunda kalıyor.

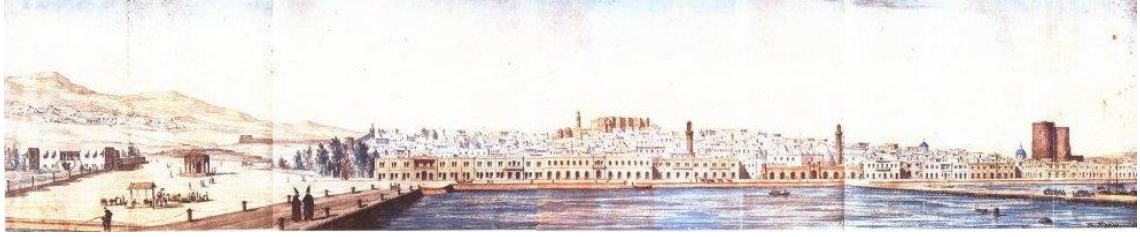
1258 yılında Cengiz han'ın torunu Hülaku han Bağdat'ı işgal ederek Abbasiler halifeliğine son veriyor ve Hülaküler sülalesini yaratıyor. Cucilerin Güney Kafkasya'da hakimiyetini tanımayan İlhanlılar bu toprakları fethediyorlar ve Güney Kafkasya için İlhanlılar ve Cucilerin iktidarda olduğu Kızıl Orda devleti arasında yüz yıla yakın süren savaşlar

başlar. O yıllarda iki devlet arasındaki sınırlar bazen Derbent, bazen Bakü yakınından geçmiştir. Şirvanşahlar aynı dönemde ülkeyi moğolların vasalı olarak yönetmiş ve ilhanilerin seferlerinde katıldı. İlhanilerin iktidarı döneminde Bakü moğol hükümdarlarının kışlama yeri olmuştur. 1297 yılında uykuda amacıyla kente Gazan han gelmişti. Odoriko Pordenone Kazan han hakkında yazıyor: "Burada (Sultaniyyede) yaz dönemini geçiren han, kışın Bakux (Vasis) denen başka bir şehre göçer". [11, s.63]

14.yüzyılın başlarında moğol sülalelerinin çöküşünden sonra Şirvanşahlar İlhanilerin topraklarını ele geçirmeye çalışan Çobaniler ve Celairilerle mücadele vermişlerdir. Şehrin onların eline geçmesini, Bakü'de bulunmuş 1360 yılına ait Sultan Şeyh Üveysin adına kesilmiş sikke kanıtlıyor. 14.yüzyılın sonlarında Tohtamış ve Emir Teymurun adından kesilmiş sikkeler Şirvan'ın da onların seferlerine maruz kaldığını gösteriyor. Şirvanşah I. İbrahim Osmanlı sultanı Yıldırım Beyazide karşı savaşta Emir Timur'un yanında yer almış, 1400 yılında Timur'un Suriye seferi sırasında ona eşlik etmiş ve Halepe dahil olmuştur. Emir Timur'un ölümünden sonra Şirvan tekrar bağımsızlığını elde ediyor. Tüm ülkenin Kara Yusufun hakimiyeti altında birleştirilmesi sırasında, Şirvanşah Karakoyunlu vassal bağımlılığını kabul ediyor, fakat, I. İbrahim fiilen, Şeki Derbende gibi geniş Şirvan topraklarını bağımsız idare ediyor.

XV yüzyılın başından XVI yüzyılın başına kadar ülke dış güçlerin seferlerinden özgür olur ve yüz yıl boyunca Şirvan tam bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürüyor. 1465 yılından beri ülkeyi yöneten I Halilullah Karakoyunlularla mücadele eden Teymurileri desteklemiştir. Halilullah Şahruhla Karabağ'da görüştüğünde, Şahruh onunla akraba olmak istediğini bildirmiş ve Timur'un torunu ile Halilullahı evlendirmiştir. I Halilullah Şirvan kentlerinde, özellikle bu dönemde başkent Bakü'de büyük kuruculuk ve inşaat çalışmaları yapmıştır. Sırf onun iktidarı

döneminde Şirvanşahlar saray kompleksinin, birkaç kervansaray ve köprülerin inşasına başlanmıştır.[11, s.64]

Bakü şehrinin panoramı. Kafkasya vali binasının mimarı Karl Gustavoviç Gippius, akvarel, yaklaşık 1865. Merkezde deniz kıyısında kale duvarları, arkada camii minareleri (Şah, Sıkkale ve Cuma camiisi), sağ tarafta ise Kutsal Nikolay kilisesi'nin kubbesi ve Kız kulesi görünüyor.

2.1.2.4. Arkeolojik araştırmalar

1970 yılında İçerişehrin kuzey tarafında (Küçük gala sokağı) yıkılmış evin yerinde 80 m² alanda yapılan arkeolojik kazı çalışmaları sırasında 2 metre derinlikte eski Bakü'nün 12-13. yüzyıllara ait birkaç çiftlik yapısından ve küçük avlunun taş duvarlarından oluşan yerleşim evinin kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Avluda tandırlar, etrafında taş döşenmiş kuyular, birkaç saksı borudan oluşan oluklar tespit edilmiştir. Kültürel kesimde boyasız ve aslanlı seramik, çini kap kırıklarına, tahta kapıları süsleyen, yassı bakır çok-çok parçalarına, mavi çini boncuklara, Şirvanşahların kestiği bakır sikke definelerine rastlanıyor. Ayrıca Şirvanşahlar sarayının doğu tarafında 16x8 m alanda da arkeolojik kazılar yapılmıştır.

Dikdörtgen bina duvarlarının temelleri ile birlikte, su, tarım ve çöp kuyuları, tandırlar elde edilmiştir. Çok miktarda boyalı ve boyasız kaplar ve onların kırıntıları, bakır ve demir eşyalar, cam ve çini eşyalar

bulunmuştur. Üst tabakadan bulunan aslanlı seramikte engobe ve manganez süslenmiş çok renkli kaplar ağırlık teşkil ediyor. Kaselerin bazılarının dibine kabarık mühürler vurulmuştur. Birçok değirmen taşı, ayrıca Şirvanşahların kestiği bakır paralar bulunmuştur .[7, s.398]

Kutsal Bartholomew Kilisesi, 19. yüzyılın sonlarında

Arkeolojik araştırmalar sonucunda kilisenin kalıntıları

1971 yılında Bakü yüksekliğinin güneydoğu yamacında kazı çalışmaları yapılmaya başladı. 168 m ² alanda yapılan kazı çalışmaları torpagaltı kate - sal kayaya kadar ulaştırıldı. İki metreye yakın alt kültürel

katman 8-13.yüzyıllara aittir. Yerleşim kompleksleri kazı alanının güneydoğu bölümünü tutmaktadır. Alt tabakada tarım ve su kuyuları, tandırlar, otlaklar tespit edilmiştir. Çok miktarda seramik ürünü, fayans, metal ve cam eşyalar, bakır sikkeler bulunmuştur.

Nebati ve geometrik karakterli kabarık basmakalıp desen vurulmuş sarı kil kaplar seçilir. 9 - 10. yüzyıllara ait boyalı kaplar - engobe ve manganez işlenmiş ve yeşil renkli aslan çekilmiş monokrom kaseler tespit edilmiştir; Bazılarına çömlekçi ustaların mührü basılmıştır.

Alt tabakalarda desenle süslenmiş al-kırmızı renkli, ince duvarlı zarif kaplar bulunmuştur. Bakır, demir, bronz ve cam ürünlerinin tespit edilmesi ortaçağ Bakü metal ve cam üretiminin, kuyumculuk ve diğer sanatların geliştiğini gösteriyor. Bulunmuş gümüş ve bakır sikkeler 9 – 10. yüzyıllara ait olup, Abbasi halifeleri ve Şirvanşahlar adına kesilmiştir. Onlar Bakü'nün Azerbaycan'ın diğer kentleri ve komşu ülkelerle geniş ticari ilişkileri olduğunu kanıtlıyor. [7, s.486]

Açığa çıkarılmış evlerin kalıntıları kazı alanının güneydoğu tarafı duvar temellerinin alt kısmı biraz yontulmuş taştan örülmüş, arası ise basmayız taşlarla doldurulmuştur. 11-13. yüzyıllara ait katmanlarda tarım ve su kuyuları, tandırlar, kurumlar vs. tespit edilmiştir. Bulguların çoğu seramik ürünlerinden, fayans, metal, cam eşya ve bakır sikkelerden oluşuyordu. Kil ürünler küpler, kulplu testiler, tabaklar, kaseler, çıraklar ve çeşitli tipte kazanlarla temsil edilmiştir. Sarı kilden kabarık basma nebati ve geometrik desenli kaplar özellikle seçilir. 11-13. yüzyıllara ait boyalı kaplar çok renkli olup, oyma nakışlarla süslenmiştir. Aslanlı kaselerin bazılarının dibinde çömlekçi ustasının kabarık mührü olmuştur. Bulunmuş bakır, demir, bronz ve cam ürünleri ortaçağ Bakü metal işleme, şüşeüfürme, kuyumculuk ve diğer sanatların geliştiğini gösteriyor. Şirvanşahlar, Eldegizlere ve Celairilere ait bakır sikkelerin bulunması

Bakü'nün Azerbaycan'ın diğer kentleri ve komşu ülkelerle geniş ticari ilişkileri sürdürdüğünü kanıtlıyor.

Baba Kuhu Baküvi camiisinin kalıntıları

1973 yılında kazı çalışmaları kentin gala bölümünün kuzey tarafında kavis şekilli burçları olan şehir duvarlarının yakınlarında yapılmıştır. Arkeolojik araştırmalar gösterdi ki, eski Bakü'nün sanat atölyelerinin çoğu burada olmuştur. Şehrin bu bölgesinde yapı kalıntılarına rastlanmaktadır. Seramik bulguları alt tabakanın 9 – 10. yüzyıllara aitliğini gösteriyor. Boyalı kaplar (sıradan bardaklar ve kepçeler) engobe ve manganez işlenmiştir. Alt tabakada, ayrıca çok miktarda cam kaplar - ince duvarlı renkli küçük tabak kırıkları, siyah ve yeşil bilezikler, değişik biçimli boncuklar tespit edilmiştir. Metal ev eşyaları ve sikkeler bulunmuştur. [7, s.451]

Kazı çalışmaları Bakü yüksekliğinin üstünde, Şirvanşahlar sarayının yakınlarında, ihtimal ki, saray hizmetçilerinin yaşadıkları alanda da yapılmıştır. 1,5 m kalınlığında olan alt tabaka doğrudan torpagaltı tabakanın üzerindedir. O, şehrin erken dönem hayatını yansıtıyor. Burada ortaya çıkarılmış bina temelleri kalınlığı ile (1 m) seçilir. 4,8 m derinlikte içerisi ev hayvanlarının kemikleri ve seramik kırıkları ile doldurulmuş 2 tarım kuyusu tespit edilmiştir. Orada ayrıca büyük kil çirak, el değirmeninin alt taşı, boyasız ve aslanlı kap parçaları, ayrıca her iki

tarafından açık mavi renkli aslan çekilmiş ve üzerinde arap alfabesi ile sahibine mutluluk arzusu belirten kabarık kitabe olan kase bulunmuştur. [8, s.32]

Başka bir fayans kasenin dibinde şeffaf aslanın altında bitki ve kuş resimlerinden oluşan desen vardır. Bu alanda 24 bakır sikkeler bulunmuştur. Yapılan kazılar sonucunda 8-11. yüzyıllarda İçerişehir topraklarında büyük nüfus yoğunluğu olduğu, Bakü'den sanatın ve ticaretin geliştiği ispat edilmiştir. [7, s.470] 1975 yılında kazı çalışmaları kavisli burçları olan kuzey kale duvarlarının yakınında 64 m² alanda sürdürülmüştür.

Toprakaltı kata dayanan ve şehrin erken tarihini yansıtan alt kültürel kesimde, yaklaşık 7 m uzunluğunda duvar temeli, ayrıca, diğer duvar kalıntıları ortaya çıkarılmıştır. Bu kesimde tarım kuyuları, ayrıca, çeşitli çaplı dokuz tandır, çeşitli seramik ürünü, saksı cürufu, cam ve fayans tabak kırıntıları, demir eşyalar, beyaz kilden yapılmış ve üzerine yeşil aslan çekilmiş minyatür at figürü, iki demir ok ucu ve s.tapılmışdır. Alt tabaka yaklaşık IX-XIII yüzyıllara aittir. [9, s.35]

Evlerin birbirine yoğunluğu ve bulguların çokluğu tetkik edilen dönemde kentte yoğun hayat yasandığını gösteriyor. İçerişehir topraklarında bulunan gümüş ve bakır sikkeler 8.yüzyılın birinci yarısı – 11.yüzyılın başlarına ait olup, Emevi ve Abbasi halifeleri, ayrıca, Şirvan Şirvanşahlar adına Ortadoğu, Azerbaycan ve Arran şehirlerinde kesilmiştir. Bakü'de deniz sahilinde suda bulunan altın sikkeler içerisinde 822. yıla ait eglebi dinarını belirtebiliriz.[25, s.73]

Getirilen arkeolojik ve numizmatik bilgiler ortaçağ Baküsünde yoğun kent yaşamı gittiğini, 9-11. yüzyıllarda burada sanatın geliştiğini, Azerbaycan ve komşu doğu ülkelerinin birçok şehirleri ile ticari ilişkileri tuttuğunu doğruluyor.

Kuzeydoğu yandan neredeyse Şirvanşahlar sarayına bitişik alanda kazı çalışmaları binaların ve birbirine çok yakın inşa edildiğini gösteriyor. Bu, İçerişehir arazisinin yoğun yaşadığını ve 11-13. yüzyılın başlarında Bakü'de şehir yaşamının yoğunluğunu onaylıyor. Bu alandan elde edilmiş bulgular içerisinde dairesel altlıklı iki çini kase ilgi uyandırıyor. Onlardan biri açık mavi aslan'la örtülmüştür, yüzünde arap alfabesi ile kabarik kitabe vardır. Diğer kasenin dibinde ise nebati desenler ve kuş tasvir edilmiştir. 24 bakır sikke de bulunmuştur. [7, s.470]

Kavisli burçları olan kuzey kale duvarlarının yakınlarında 64 m² alanda yapılan kazılarda 11-13. yüzyıllara ait tabakada tarım ve çöp kuyuları, çeşitli çaplı dokuz tandır tespit edilmiştir. Çeşitli seramik ürünü, saksı cürufu, cam ve çini tabak kırıkları, demir eşyalar bulunmuştur.

1976 yılında Bakü yüksekliğinin ortaçağ Baküsünün kalabalık ve nüfusu yoğun olan bölgelerinden olan güney yamaçlarında kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. 64 metrekare alanda hacimli, yontulmuş taştan örülmüş bina duvarlarının temelleri bulunmuştur. İçerisinde taş altlık üstünde koyulmuş beş büyük tarım küpü olan büyük depo binası ortaya çıkarılmıştır. Adi ve sırlı seramik ürünleri, Rey ve Kaşan tipi seramik kaplar, cam kavanoz ve demir eşya kırıkları bulunmuştur. [34, s.490]

2.1.2.5. Modern çağ

1952-1957 yıllarında İçeri Şehrin duvarları restore edilmiştir. 1977 yılında İçeri şehre tarih-mimarlık korusu durumu verilmiş, 1985 yılında ise o Devlet Tarih-Mimarlık Koruğu ilan edilmiştir.

17 Şubat 2003 yılında Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev "Bakü şehrinde İçerişehir Tarih-Mimarlık Koruğunun korunması ve restorasyonu ile ilgili bazı tedbirler hakkında" kararname imzaladı. [2]

kararnameden sonra burada inşaat çalışmaları durduruldu ve şehrin tarihi simasının korunması yönünde amaçlı tedbirler hayata geçirilmeye başlandı. 10 Şubat 2005 yılında Cumhurbaşkanı İlham Aliyev "Azerbaycan Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu yanında" İçerişehir "Devlet Tarih-Mimarlık Koruğu Kurulu'nun oluşturulması hakkında" kararname imzaladı. [1] 17 Aralık 2009 yılında "İçerişehir "Devlet Tarih-Mimarlık Koruğunun gelişme önlemleri hakkında" başkanlık emrine göre, İçeri Şehir bölgesinde yıkılmış ve yıkılma tehlikesi olan, tarihi-mimari önemine sahip olmayan yapıların yerinde, geleneksel sokak şebekeleri olduğu gibi korunmalı ve turizm altyapısı tesislerinin kurulması, konutların onarımı ve restorasyonu , arazide imarlaştırma işlerinin yapılması için ödenek ayrılmıştır. İçeri Şehir Tarih-Mimarlık Koruğunun korunması, restorasyonu ve orada arkeolojik çalışmaların yapılması konuları da uygun düzenleyici yasal düzenlemelere ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin uluslararası anlaşmalarının taleplerine uygun şekilde çözülür. Mevcut mevzuata göre, Koruğun bölgesinde bulunan bilimsel, tarihi ve kültürel önemli tüm anıtlar devlet tarafından korunur, onların dağıtılması, aktarılması ve değiştirilmesi yasaktır. Şu anda İçeri Şehrin korunması, araştırılması ve tebliği ile Korug İdaresi ilgilidir.[43] İçeri Şehirdeki Muhammed Camii (mimar-Muhammed bin Ebubekir) Almanya'nın Remmers ve Avusturya'nın Atelier Erich Pummer GmbH şirketlerinin uzmanları tarafından restore ediliyor. [41] 2011 yılı Şubat ayında İçeri Şehirdeki Asef Zeynalli sokağındaki 20 numaralı bina tamir edilmiş, onun temelleri sabitlenmiş, yeni teknolojilerin yardımı ile binanın cephe tarihi görünümü restore edilmiştir. Bina 1890 yılında inşa edilmişti. Restorasyon çalışmaları Bakanlar Kurulu "Bakü şehrinin merkezinin konservasiyasına dair ayrıntılı plan"a göre yerine getirilmiştir. [42]

2.1.3. İçerişehir sokakları

Ortaçağ'da olduğu gibi, yeni dönemde de İçerişehrin üç ana caddesi var: Büyük Gala, Küçük Gala (halk arasında Saray yolu) ve Asef Zeynallı (halk arasında minareli veya Kervan yolu). Büyük Gala sokak başlangıcını diğer tarafında Şamahı kapısı (Goşa kale kapıları) bulunan Kale meydanından götürür. Ortaçağda bu meydanda çeşitli el bayramları, şenlikler ve fuarlar geçiriliyordu. Ana hareket ve kervan yolu (hazırda Gala, A. Zeynallı ve V. Memmedova sokakları) İpek yolu üzerinde bulunduğu ve İçeri şehri aşağı ve yukarı bölümler olmak üzere ikiye bölüyordu. Ana kamu binaları aşağı bölümde yer aldı. Aşağı bölümde bulunan sokaklarda insanlar yoğunlukla yaşamaktadır, burada zengin ticari ortam hüküm sürüyordu. Sahile yakın yerleşimine göre bu bölümde balıkçılar, kayıkçılar ve gemiciler yaşıyorlardı. Yukarı bölümde bulunan Şirvanşahlar Sarayı'nın çevresindeki yukarı mahallelerde ise zengin şehir sakinleri yaşıyorlardı. [58] Küçük Gala sokak Salyan kapısından başlayarak kuzeybatı yönünde kale duvarları boyunca uzanır ve Şamahı Kapısı'na doğru götürüyor. 1806 yılında Bakü Hanlığı'nın Çarlık Rusya tarafından işgal edilmesinden sonra Küçük Gala küçesinin kuzeybatı bölümünde Rus askerleri için askeri ust inşa edilmiş, daha sonra ise bu binalarda yerel nüfusa bırakılmıştır. Bu sokakta dörtgen donjon, avdan, hamamçılar mahallesi, Ağa Mikayıl hamamı, kale duvarı boyunca yeraltı yol, Cin mescidi ve başka turistik yerler bulunmaktadır. [58] Asef Zeynallı sokak Multani ve Buhara kervansaraylarının yanından başlar, Büyük ve Küçük kervansarayların önünden geçiyor. Bu sokakta daha önce çok sayıda ticaret nesneleri bulunmaktaydı. Kız Kulesi, Okul Camiii, Aşur Camiii, Cuma Camiii, Şeyh İbrahim Camiii, Kutsal Bartholomew Kilisesi, Pazar meydanı ve bir çok tarihi-mimari anıtlar bu sokakta

bulunmaktadır. Bu üç büyük sokaktan başka İçərişəhirdə çox sayıda kiçik sokak, və çıkmazlar bulunmaqdadır.

Sokaklar						
Böyük Gala Sokağı	Küçük Gala Sokağı	Asaf Zeynalli Sokağı	Gülle Soka ğı	Harb Sokağı	Hagigat Rzayeva Sokağı	Neftçilər Sokağı
						
V. Memmedov Sokağı	Vakıf Mustafazade Sokağı	Aziz Aliyev Sokağı	Gazi Muhəmməd Sokağı	Müslüm Magomayev Sokağı	Mirzə Mensur Sokağı	Kale sokağı
						
M. Memmedyarov sokağı	Mirzə Şafisokağı	Seftər Guliyev sokağı	T. Bağırov sokağı	Sabir sokağı	Firdovsi sokağı	İlyas Efendiyev sokağı

2.1.4. Sosial tesisler

2.1.5.1. Muzeler

Kız Kulesi, 1964'ten beri bir müzedir. Arkeolojik araştırmalar kalenin üç katındaki su kuyularında bulunan eserler göstermektedir. Dördüncü kat Orta Çağ'da kullanılan soğuk silahları gösterir. Burada demirin, kalkanların, hançerlerin, kaskların ve kılıçların hilal şeklindeki eksenlerini görebilirsiniz. Sergilenen tüm silahlar, Azerbaycan Tarih Müzesi'nde tutulan orijinal silahların kopyalarıdır.

Şirvanşahlar saray kompleksi bir müze görevi görür. 12. yüzyılda inşa edilen saray kompleksi, 15. yüzyılda tamamlandı. Kompleks üç farklı yükseklikte bulunan üç iç mekan alanına ayrılmıştır. Şirvanşahlar ikametgahı, Sultan I Farruh Yasar'ın mezarı ve Divanhane, üst bahçede yer almaktadır. Şah Camii ve Şirvanşah Türbesi alt avluda bulunur. Türbe annesi ve oğlu için Şirvanşah I Halilullah tarafından yaptırılmıştır. Banyo ve av biraz aşağıda. Üç avluda, tek bir kompleks oluşturan kale duvarları ile çevrelenmiştir. 13. yüzyıl yazıtları ve kabartma taşları, Saray'ın orta avlusundaki "Bayıl gülleri" adı altında ve arkeolojik araştırmalar sırasında Hazar Denizi suları altında bilinen Bayıl kalesinde tasvir edilmiştir.

Arkeoloji Müzesi ve Etnografya, dönem öncesi dönemden ortaçağa kadar farklı dönemleri kapsayan sergilenmektedir. Guruçay kültürü döneminde çeşitli arkeolojik kültürlerin eserlerinin Azerbaycan

topraklarında yayıldığını görmek mümkündür. Ayrıca, müzedeki Azerbaycan halkının maddi kültür ve geleneklerini yansıtan sergilerle tanışma fırsatı bulunur. Müze, taciri Hac Mohammad Hüseyin'in "Zincir Bina" adlı bir evde bulunuyor.

Minyatür Kitap Müzesi, 27 yılda 6 binin üzerinde sergi toplayan Zarifa Salahova tarafından kuruldu. Müzenin açılışı 23 Nisan 2002'de gerçekleştirildi. Şu anda 63 ülkede farklı ülkelere yayınlanmış 4350 minyatür kitap sergiliyor.

Caz müziği bestecisi ve piyanist Vagif Mustafazade (1940-1979) 1989 yılında kuruldu ve 1200 sergi açtı. Bunlar sanat yapıtları, bestecinin kişisel eşyaları, fotoğrafları, afişler, asmalar ve tarihi eserler.

Halk Sanatları Evi ve usta halı Kamil Aliyev (1921-2005), dört katlı bir tarihi binada yer almaktadır. Kamil Aliyev, tanınmış halıların portre fotoğraflarını çeken ilk sanatçılardan biridir. Sanatçı müzede sadece on bir ay yaşadı ve 83 yaşında öldü. Ev Müzesi'nde 127 ev yapımı halı sergilenmektedir. Sanatçının bitmemiş eseri de bu müzede görülebilir.

Halk Sanatçısı Tahir Salahov'un (1928) Evi-Müzesi, kariyerine 2012'de ünlü ressamın yaşadığı bir eve başladı. Müzede sanatçının kendi tabloları, kişisel eşyaları, halı koleksiyonu ve fotoğraf arşivi dahil 735 sergi bulunmaktadır.

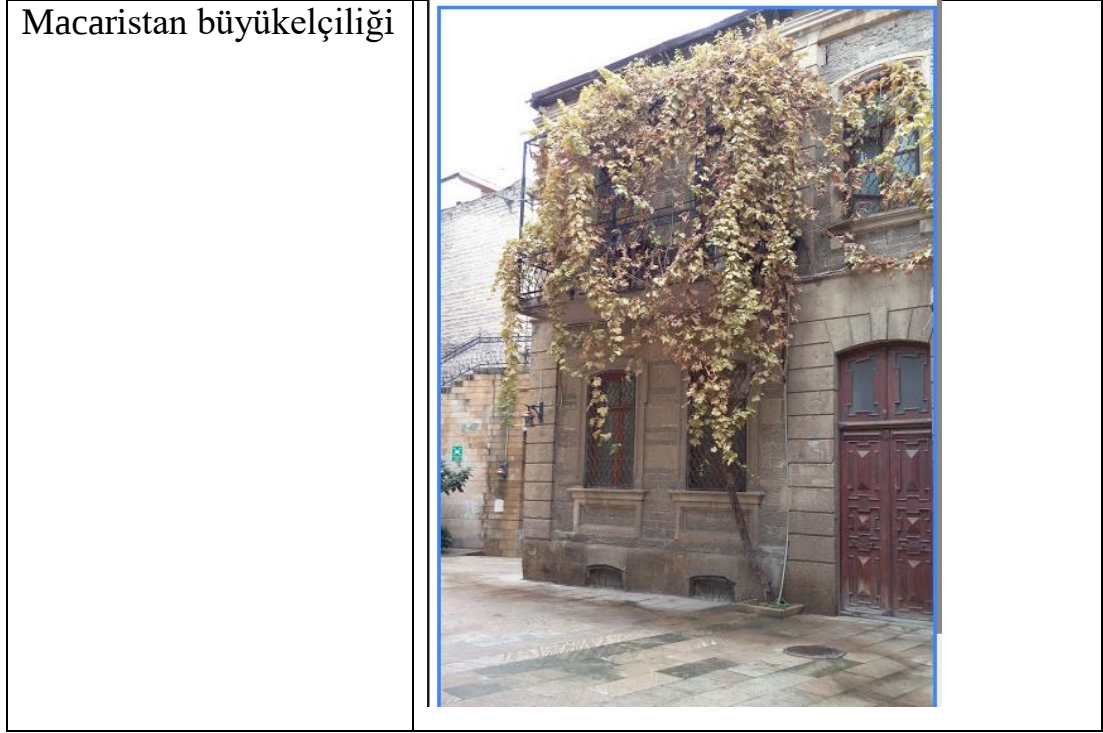
2.1.5.2. Büyükelçilik

İçerişehirde aşağıda isimleri bulunan elçilikler yer almaktadır:

İsim	Sokak
İtalyan büyükelçiliği	Küçük Gala sok. 44

	
Polonya büyükelçiliği	Kiçik Gala sok. 2
İsviçre büyükelçiliği	Küçük Gala küç. 9

	
Sırbistan büyükelçiliği	1-ci Gesr viraj. 70
	M.Mensur sok. 72

2.1.5.3. Oteller

İçerişehirde aşağıda isimleri bulunan oteller yer almaktadır:

İsim	Sokak
Sah Palace hotel	Qosa Gala sok., 20
Meridian	A. Zeynallı sok., 39
Museum Inn	Gazi Mehemed sok., 3
Old City Inn	Aziz Aliyev sok., 9
Altstadt	M.Memmedyarov sok., 3/2 a
Atropat	M.Magomayev sok., 11
Noahs Ark	İ. Efendiyev sok.
Boutigue Palace	Aziz Aliyev sok.
Boyuk Gala	Mirze Mensur sok., 68
Giz Galasi	Mirze Mensur sok., 34
Icheri Sheher	M. Memmedyarov sok. 1/34
Kichik Gala Boutigue	Küçük Gala sok., 98

King Palace	M. Magomayev sok., 56/37
Old Gates	Küçük Gala sok., 8/1
The Horizon	Mirze Mensur sok., 62

2.1.5.4. Restaurantlar

İçerişehirde aşağıda isimleri bulunan restaurantlar yer almaktadır:

İsim	Sokak
Köhne Şehir	Veli Memmedov sok., 24
Karvansaray	Büyük Gala sok., 11
Muğam Klubu	H. Rzayeva sok., 9
Chocolate	Büyük Gala sok., 21
Kill Bill	H. Rzayeva sok., 7
Terrace Garden	Büyük Gala sok., 20

2.2. İÇERİŞEHİR'DE TURİZM POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.2.1. Tarihi-mimari anıtlar

İçerişehirde tarih-mimari yapıların listesi şu şekilde sıralanabilir:

1. Kız Kulesi - Bakü kalesinin güneydoğu tarafında yer alır. Kule 12. yüzyılda İslam'dan önceki döneme ait daha eski bir yapının yerinde inşa edilmiştir. [53, s.64] Bazı araştırmacılar kulenin ateşperestlerin ibadetgahı olduğunu tahmin ediyor ve bu nedenle yapıyı M.Ö. 8-7. yüzyıllara ait ediyorlar. [62] Kale Şirvanşahların döneminde Bakü'nün genel savunma sistemine dahil olmuştur. 1907 yılına kadar Kız Kulesi hem de deniz feneri gibi faaliyet göstermiştir. [61, s.32] 1960 yılında restore edilen kale

1964 yılından müze olarak faaliyete başlamıştır. Günümüzde kalenin ilk üç katında arkeolojik araştırmalar sırasında kalenin su kuyusunda bulunmuş 12. yüzyıla ait sanat eserleri sergileniyor. Dördüncü katta ortaçağ soğuk silahları görüntülenir. Dev silindir biçiminde inşa edilmiş kalenin yüksekliği 28 metredir. Sekiz katlı kalenin duvarlarının kalınlığı aşağıda 5 metre, yukarıda 4 metredir. Kule onu sekiz kata bölen sekiz kubbeye sahiptir.

2. Şamahı kapıları veya Goşa kale kapıları İçerişehrin ana giriş kapılarından biridir. 19. yüzyılın sonlarına gibi hem de "Şah Abbas kapıları" olarak adlandırılan bu kapıları Bakü kalesinin tek girişi olmuştur. 1868 yılında Bakü şehrinin askeri valisi Kafkasya Askeri Dairesine şehrin güzelleştirilmesi amacıyla surların sökülmesini sunmaktadır. İki yıl sonra daha alçak olan dış surları sökülmesi kararı verilir. 1896 yılında bu konuda bir kez Şehir heyeti toplantısında kaldırılır ve surların bir bölümünün tamirine kararı verilir, tamir edilen bölümde yer alan "Zülfikar Han kapısı" ise "Şamahı kapısı"nın yanına aktarılır. Bundan sonra kapılar birlikte "Goşa kale kapıları" anılmaya başlar.

3. Şirvanşahlar Sarayı - Şirvanşahların ortaçağa ait saray kompleksi İçerişehrin merkezinde yüksek tepe üzerinde bulunmaktadır. Sarayın esası 12. yüzyılda konulmuş, inşaat işleri 15. yüzyılda tamamlanmıştır. Saray kompleksi üç farklı tabakada bulunan üç iç avluya ayrılır. Şirvanşahların konut, Şirvanşah Ferruh Fasarın türbesi ve Divanhane yukarı avluda bulunmaktadır. Aşağı avluda Şah Camii ve Şirvanşahların türbesi bulunmaktadır. Türbe Şirvanşah I Halilullah'ın siparişi ile annesi ve oğlu için yaptırılmıştır. Biraz aşağıda ise hamam ve avlu bulunmaktadır. Her üç avlu birim kompleks teşkil etmekle kale duvarları ile çevrili. Kompleksin 16. yüzyıla ait tek eseri "Murad Kapısı"

dır ki, onun kitabesinde de hicri 994 yılında (1585-1586) Sultan III. Murad'ın emriyle inşa edildiği gösterildi. [62]

İki katlı kervansaray'ın iç avlusu

Şah Camiii'nin İçerisi

Kutsal Nikolay Kilisesi Goşa kale kapısından görünüşü, 19. yüzyılın sonları

4. Hacı Gayip hamamı - 15. yüzyılda mimar Hacı Bani tarafından Hacı Gayibin siparişi ile inşa edilmiştir. Banyo ticari-kervan yolu

üzerinde bulunmaktadır. Banyo uzun süre toprak altında kalmış ve 1964 yılında arkeolojik kazılar sırasında bulunmuştur. [62]

5. Şirvanşahlar Sarayı'nın Şah hamamı - 15. yüzyıla ait hamam Şirvanşahlar saray kompleksinin bünyesinde bulunmaktadır. Saray kompleksin doğu, düşük avlusunda bulunmaktadır. Bu hamam da ekser Abşeron hamamları gibi yerin derinliğinde inşa edildi. Yerin üstünde sadece hamamın kubbeleri bulunuyordu. Şu anda banyo geniş arkeolojik eser gibi sergileniyor.

6. Ağa Mikayıl hamamı - 18. yüzyılda Bakü kalesinin güneybatısında, Küçük Gal Sokak'ında, Şamahı sakini Ağa Mikayılın siparişi ile inşa edilmiştir. Basit nüfusun yerleştiği ve hamamın inşa edildiği arazi halk arasında "Hamamçılar mehlesi" olarak tanınmıştır. Kalenin girişi Küçük Gala sokağındadır. Hamamın soyunma ve yıkanma odaları kare bir forma sahiptir. Hamamın mimari kompozisyonu neşterli kemerler, kubbeler vasıtasıyla yaruslara bölünmüştür. [62]

7. Kasım Bey hamamı 17.yüzyılda Salyan kapısı yakınında inşa edilmiştir. Halk arasında bu hamam "Şirin hamam" olarak bilinen bu hamamın böyle adlandırılmasının nedeni ziyaretçilere burada çayla tatlı verilmesidir. Banyo vestibül, soyunma, yıkanma ve havuz odalarından oluşmaktadır. Restore çalışmalarından sonra 1970 yılında bu hamamda "Yeşil eczane" faaliyete başlamıştır.

8. Han konağı 12. yüzyılda inşa edilmiştir. Kare biçimli planda kurulmuş kervansaray içten köşeleri kesik dörtgen ve eyvanlarla çevrili avluya sahiptir. Karvansaranın kuzey ve güney girişleri portal biçimine sahiptir. Ortaçağ'da karvansaranın esas girişi deniz yandan olmuştur. Güney yandan karvansaranın iki katlı fasadı savunma cihazlarını hatırlatır. Ortaçağ'da karvansaranın Ticaret sokak tarafında

heyetle doğrudan ilgisi olmayan dükkanlar yerleşmiş, daha önce ise orada medrese olmuştur.

9. Multanı konağı Kız Kulesi yakınlığında, Gülle Sokak'ta, Buhara kervansarayı ile karşılıklı bulunan 15. yüzyıla ait kervansaraydır. Kervansara Pakistan'ın Multan şehrinden gelen ateşperestlerin yerleşmesi için inşa edilmiştir. Kare biçimli iç avluya sahip olan kervansaray daha eski yapılarla çevrelenmiştir. Avlunun çevrelerinde arkasında hücreler bulunan küçük eyvanlar vardır.

10. Buhara konağı Kız Kulesi yakınlığında, Gülle Sokak'ta, Multanı kervansarayı ile karşılıklı bulunan 15. yüzyıla ait kervansaraydır. Kare biçimli plana ve sekiz avlusu olan kervansaray kabarık portala sahiptir. Karvansaray bahce ve hücrelerle çevrili. 1964 yılında yapılan restore çalışmaları binanın etrafındaki tüm ilaveler tahliye etmiştir. [62]

11. Kasım Bey konağı 17. yüzyılda inşa edilmiş, Bakü sakini Kasım Bey ve onun varislerine ait olmuştur. Kare biçimli plana sahip olan kervansaray aynı eksen üzerinde bulunan iki açık girişe sahiptir. Sahil yandan deniz ticaretiyle ilgili olarak, girişlerin bu istigametlenmesi planlanmaktadır. Binanın iç yapısı sekizgen biçime sahiptir.

12. Saray Camiii Şirvanşahlar saray kompleksinin bünyesinde bulunan saray 15. yüzyılda inşa edildi ve planda dikdörtgen şekle sahiptir. Camii minaresinin gövdesindeki yazıtta anıtın hicri 845 yılında (1441/1442 yıllarında) inşa edildiği görüntülenir.

12. Muhammed Camiii eğri minaresine göre hem de Sınıggala Camiii olarak bilinir. Camii 1078 yılında üstad Muhammed bin Ebu Bekr tarafından inşa edilmiştir. 1723 yılında 15 gemiden oluşan ve amiral Matyuşkinin komuta ettiği Rus ordusu denizden Bakü kıyılarına yaklaşıp şehrin teslim edilmesini ister. Bakü hanının teslim olmaktan imtina etmesinden sonra Ruslar kentin bombalanmasına başlarlar.

Füzelerden biri Muhammed Camii'nin minaresine denk gelir ve onun eğilmesine neden olur. Bundan sonra camii hem de Sınıggala adıyla tanınır.

14. Hazreti Ali Camiii 17. yüzyılın başlarında inşa edilmiştir ve eski ticari-kervan yolunun üzerinde bulunmaktadır. Planda kare bir forma sahip olan camii merkezi yapıya sahiptir. Camii seyid Yahya Murtuzanın sayesinde inşa edilmiştir. Ölümünden sonra, camiinin bahçesinde gömülmüştür. Şu anda onun mezarı camiinin girişinde bulunmaktadır. [62]

15. Baba Kuhi Bakuvi camiii 9. yüzyılda inşa edilmiştir. Bu camiinin kalıntıları 1990-1993 yıllarında yapılan arkeolojik araştırmalar sırasında arkeolog F. İbrahimov tarafından Kız Kulesi yakınında bulunmuştur. 1998 yılında yapılan kısa arkeolojik kazılarda ise camiinin iki odası toprak kalıntılarından temizlenmiştir. Camiinin minberinde kufi hat ile yazılmış ve efigrafist M. Nemetova tarafından okunmuş kitabede yazılır: "Hakimiyet Allah'ındır." Arkeolog F. İbrahimova göre, camii yaygın din ve bilim adamı Baba Kuhi Bakuviye mahsus olmuştur. [19, s.176]

16. Şeyh İbrahim Camiii 1415 yılında inşa edildi ve İçerişeherin güney tarafında, Salyan Kapısı'na giden ticaret yolu üzerinde bulunmaktadır. Camiinin duvarında bulunan yazıt onun Hacı Emirşah Yakup oğlunun siparişi ile inşa edildiğini göstermektedir. Diğer kitabede ise camiinin Ağa Gafar Hacı Murad oğlu tarafından restore yaptırıldığı gösterilir. Kitabede bildirilir ki, camii hicri 818 yılında (1415) Sultan Şeyh İbrahim'in hakimiyeti döneminde inşa edildi. Bu nedenle halk arasında camii Şeyh İbrahim Camiii olarak bilinir. Dikdörtgen şekle sahip olan camii taş örtüyle kaplı. 19. yüzyılda camiinin duvari üç çerçeveye bölünmüş ve üç pencere ilave edilmiştir.

17. Beyler Camiii 1895 yılında inşa edilmiştir ve Şirvanşahlar sarayından doğuda bulunmaktadır. Camiinin interyeri vestibül, ibadet salonu ve dekoratif minberden oluşur. Beyler camiii daha eski camiinin özülleri üzerinde inşa edilmiştir. Camiinin mimarisinde Avrupa, Doğu ve yerel mimari unsurları birleştirilmiştir.

18. Hacı Bani camiii Şirvanşahlar sarayından kuzeyde bulunmaktadır. Camiinin fasadında yerleştirilmiş küçük kitabede verilen bilgiye göre, anıt 16. yüzyılda mimar Hacı Bani tarafından inşa edilmiştir. Camiinin merkezinde gümbet bulunmaktadır. Girişin karşısında stalaktit yaruslu geniş altar vardır. Diğer kitabeden bilinir ki, camii hicri 1320 yılında (1902) restore edilip, vestibül ve kadınlar için özel bölüm eklenmiştir.

19. İçerişcher Cuma Camiii 12. yüzyıldan faaliyet göstermektedir. Camii eski Ateşgahın özülleri üzerinde inşa edilmiştir. Camii kitabesinde verilen bilgiye göre, anıt "709 yılının (1309) receb ayında Emir Şerefeddin Mahmud'un emriyle inşa edilmiştir." 15.yüzyılda camiinin kuzey duvarı yakınında stalaktitlerle desteklenen sundurma minare inşa edilmiştir. 19. yüzyılın sonu – 20.yüzyılın başlarında Hacı Şiheli Dadaşovun malzemesi ile eski camiinin yerinde yeni camii inşa edilmiş, fakat minareye dokunulmamıştır. Camiinin gümbezi dört sütun üzerinde duruyor.

20. Aşur camiii 1169 yılında mimar Necef Aşur İbrahim oğlu tarafından yaptırılmıştır. Camii Asef Zeynallı Sokak'ta bulunmaktadır. Camii adını 19. yüzyılda Bakü'de petrol döneminin patlak vermesinden sonra Bakü'ye her yerden, aynı zamanda Dağıstandan sayıda iş gücü gelmesinden sonra almıştır. Dini ibadetlerin yapılması için o zaman camii işçi lezgilerin hizmetine verilmişti. Yapısına göre camii paralelepiped biçimine sahiptir. Sonradan camiinin güney duvarında iki

küçük pencere açılmıştır. Camiinin kuzeydoğu duvarında bulunan neşter biçimli giriş bir kameralı ibadet odasına götürüyor. 1970 yılında restore çalışmaları sırasında camii arazisinde küçük arkeolojik araştırma yapılmış ve güney bölümde Sasaniler dönemine ait iki yarım daire tağ bulunmuştur.

21. Medrese camii 1646-cı yılda inşa edilmiş ve aynı zamanda hem medrese hem de camii olarak faaliyet göstermiştir. Asef Zeynallı sokağının tamırı sırasında medrese hücresi yolun diğer tarafında kalmıştır.

22. Gileyli camiii İçerişehrin yukarısında yerleşmekle iki gümbeze sahiptir. Camii iki aşamada inşa edilmiştir: 1309 yılında Şirvanşahların hakimiyeti döneminde ve 1805 yılında Selim Han'ın torunu Hacı Şemseddin beyin siparişi ile eski camiinin özülleri esasında. Camii Gilandan gelen tüccarların (ipek tüccarları) nüfuslu mahallede bulunduğu için gileyli adlandırılmıştır. [20, s.333]

20. Çin camiii Şirvanşahlar Sarayı'nın güney-batısında yer alır. Camiinin fasadında, giriş kapısı üzerinde yerleştirilmiş kitab ede, onun hicri 777 yılında (1375) İmam Osman Şirvaninin mirası üzerine inşa edildiği gösterilmiştir.

23. Hacı Heybet camiii İçerişehrin kuzey bölümünde, konutların arasında bulunmaktadır. Camii 1791 yılında mimar Hacı Heybet Emireli oğlu tarafından yaptırılmıştır. Planda kare olan camii vestibül ve nişli ibadet zalından oluşur. İbadet zalının bir köşesinde mimarın ve onun eşinin mezarı bulunmaktadır.

24. Molla Ahmet Camiii İçeri şehirde bulunan mahalle camiilerinden biridir. Camii Nasreddin Güntaspın siparişi ile mimar Mahmut ibn Sed tarafından 14. yüzyılda inşa edilmiştir. İşte bu mimar tarafından Nardaran Kalesi (1301 yılı) ve Bibiheybet Camiii (XIII yüzyılın sonları) inşa edilmiştir. Camiinin ahundu Molla Ahmed olduğundan camii halk arasında onun adı ile adlandırılmıştır. Planda camii dörtgen biçime

sahiptir. Cephe üst kısmında şerit biçimli kitabede onun mimarı hakkında bilgi verilir.

25. Mirza Ahmet Camiii İçerişeherde bulunan mahalle camiilerinden biridir. Camii 1345 yılında Hacı Mirza Ahmet tarafından yaptırılmıştır. Planda dörtgen şekle sahip olan camii kare şeklinde vestibül ve nişli, gümbezli ve kemerli ibadet odasından oluşmaktadır. Giriş kapısı üzerindeki ktabede camiinin mimarının adı ve Kuran'dan sure yazılmıştır. [18, s.556]

26. Hızır Camiii 1301 yılında deniz seviyesinden hayli yüksek arazide inşa edilmiştir ki, bu da camiinin mimari yapısına etki göstermiştir. 1988 yılında camiinin serdabe özelliği taşıyan alt kısmında arkeolojik araştırmalar, portalında ise Restore çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Araştırmalar sonucunda camiinin eski Ateşgahın özülleri üzerinde inşa edildiği belirlenmiştir.

27. Pazar meydanı 1964 yılında arkeolojik araştırmalar sırasında Kız kalesinden kuzeyde aşkarlanmış kollonadalı tikilidir. Arkeolojik kazılarda burada 52 mezar tespit edilmiştir ki, onların da birkaçında iki defa cenaze gerçekleştirilmiştir. Bir binanın eski politeist tapınağı olması hakkında da fikirler vardır. Şu anda burada açık gökyüzü altına müze faaliyet göstermektedir.

28. Bakü hanlarının evi Şamahı kapısı yakınında bulunan ve bir zamanlar Bakü hanlarının yaşadığı dört evden ve birkaç başka yapılardan oluşan konut kompleksidir. 1806 yılında Bakü Hanlığı'nın Çarlık Rusya tarafından işgal edilmesinden sonra burada Rus askeri garnizonu yerleştirilmiştir. Kompleks havuz kenarında oluşturulmuş zengin bağın etrafında inşa edilmiştir. Kompleksten günümüze portal ve küçük camii de ulaşmıştır. Şirvan-Abşeron mimarlık geleneğine uygun olarak banyo yerin altında bulunmaktadır. Son ortaçağ döneminde Bakü kalesinde Han

Sarayı ve Han bağı olmuştur. 1985-1986 yılları arasında kompleksin bir bölümünde arkeolojik araştırmalar yapılmış ve sonuçta çok maddi kültür örnekleri, sus istemi kalıntıları ve yeraltı yapılar bulunmuştur. Çeşitli dönemlerde bu sarayda aşağıdaki Bakü hanları yaşamışlardır: 1. 1747-1765 - I Mirza Muhammed Han; 2. 1765-1784 - Melikmehammed Han; 3. 1784-1791 - II Mirze Mehemmed Han; 4. 1791-1792 - Muhammet Han; 5. 1792-1806 - Hüseyngulu Han.

29. Seyyid Yahya Bakuvi türbesi yaklaşık 1457-1463 yılları arasında inşa edilmiştir. Türbe Şirvanşahlar Sarayı'nın orta heyetinin merkezinde bulunmaktadır. Halk arasında hem de "Derviş türbesi" olarak bilinen türbede Ortaçağ Azerbaycan alimi Seyyid Yahya Bakuvi gömüldü.

30. Donjon Bakü kalesinin savunma karakterinin güçlendirilmesi için XIV yüzyılda inşa edilmiş dörtgen kuledir. Ortaçağ kaynaklarının verdiği bilgilere göre Bakü Kalesi 70 yarım daire ve kuzey tarafta bulunan bir dörtgen kuleye sahip olmuştur. Ortaçağda bu kuleler hem de silah korunması gibi kullanılmıştır. Donjonun çevresi benzersiz mimari yapısına sahip olmakla, Müslüman ülkelerin metalişleme sanatında yaygın zoomorf planlaştırmaya sahiptir. Bu tür yaklaşımın Ermeni elyazmalarının etkisiyle oluşmuş olma ihtimali vardır. [18,s. 400]

31. Kutsal Bartholomew Kilisesi 1892 yılında yerli Hristiyan nüfusun desteğiyle Aziz Varfolomeyin şehit edildiğine inanılan yerde inşa edilmiştir. Küçük kapella biçimli Ortodoks kilisesinin interyerini Bartholomew ve diğer azizlerin ikonaları süslüyordu. Kilise mimar İ. V. Edeliñ projesi esasında Rus kiliselerinin mimari tarzında inşa edilmişti. Kilise Bakü'nün ilk ve en eski kilisesinin özülleri üzerinde inşa edilmişti. İnanca göre, Kız Kulesi yakınlarında bulunan bu bölgede m.ö. 71. yılında Havari Bartholomew yerel putperestler tarafından çarmıha gerilerek öldürülmüştür. [21] Kilise 1936 gibi faaliyetini sürdürmüş, daha

sonra ise dinle mücadele kampanyası çerçevesinde sökülümüş. Günümüzde Kutsal Varfolomeyin anma günü olan 24 Haziran sabahı Bakü yeparşiyası kilisenin kalıntıları olan yerde moleben gerçekleştirir. 2003 yılında Konstantinopolis Patriği Vorfolomey Kutsal Varfolomeyin kalıntılarının bir kısmını Azerbaycan Hristiyanlarına hediye olarak Bakü'ye getirmiştir ve bu kalıntılar şimdi Kutsal Mürtaşyan Zenenler Kafedralında korunur. [44]Kutsal Bartholomew kilisesinin kalıntıları 2015 yılında arkeolojik abide gibi kayda alınmıştır.

32. Kutsal Nikolay Kilisesi 1850 - 1859 yıllarında Şamahı kapısının yakınında Bakü hanlarının evi ile karşılıklı inşa edilmiştir. Bizans mimarisi üslubuna sahip olan kilisenin mimari projesinin yazarları Simon Hiter ve Karlampi Pallistov olmuşlardır. Yüksekliği 45 metre olan kilise 1930 yılında kısmen sökülümüştür.

2.2.2. İçerşehir kültürü

İçeri Şehir kompleksinin fragmentlerine diğer kültür ve sanat örneklerinde daima rastlanır. Kompleksin çizgilerinden halılarda, resim ve sanat eserlerinde geniş kullanılıyor. Uluslararası alanda Azerbaycan'ın tanınma nişanlarından biri haline gelmiştir. İçeri Şehrin tasvirleri tarih boyunca bölgede mevcut olan devletlerin sikkelerinde daim tarif edilmiştir. Komplekse dahil olan Kız Kulesi 1991 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı elde edildikten sonra ilk kağıt paralarının üzerinde yer almıştır. İçeri Şehrin şematik tasviri Azerbaycan Cumhuriyeti'nde 2005 para Reformu'nun ardından yeni 10 manatlık parada tarif edilmiştir. İçerişehir birçok tanınmış sanatçının eserinde tarif edilmiştir. Eski şehrin anıtları ve sokaklarını Engelbert Kempfer, Aleksey Bogolyubov, Grigori Gagarin, Vasili Vereşşagin, Alexander Kuprin, Azim Azimzade, Tahir Salahov ve başka ünlü ressamların eserlerinde

görmek mümkündür. Böyle kabul edilir, Bakü'yü ilk tarif eden, 1630 yılında onun görünümünü yaratmış İsveç ressam gezgini Engelbert Kempfer olmuştur. Onun eserinde Bakü denizin içlerine doğru uzanan kalın surları içinde, düz damlı evlerle tarif edilmiştir. 1770 yılında Bakü'ye gelen Rusya Bilimler Akademisi temsilcisi Gmelin Bakü'nü geometrik üçgen biçiminde tarif etmiştir. 19. yüzyılda Bakü'nün Ruslar tarafından ele geçirilmesinden sonra ressamlar arasında da şehre ilgi artmıştır.

G. Sergeyev - Bakü, 1796 yılı

Jan Pyer Mone - Bakü, 1830 yılı

T. Teylor - Bakü limanı ve Bayıl burnu, 1880-1881yılları

Grigori Gagarin - Baküde han sarayı, 1847 yılı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.

İÇERİŞEHİR TURİZM DESTİNASYONUNDA TURİZM FAALİYETLERİ VE TURİZMİN GELİŞİMİ

3.1. İÇERİŞEHİR'DE TURİZM GÜZERGAHLARININ DÜZENLENMESİ VE REKLAM-ENFORMASYON FAALİYETİ

3.1.1. İçerişehir turizm güzergahları

İçerişehrın genel ruhunu hissetmek için, benzersiz tarihi anıtları sunmak için aşağıda gösterilen turizm güzergahları sunulmaktadır.

1) İçerişehir'in ana girişlerden biri Çift Kale Kapısıdır (Şamahı Kapısı). Çift Kale Kapısı (XII asr) eski kente giriş, yüksekliği 8-10 metre, genişliği 3-3,5 metre olan kale duvarları ile çevreleniyor. Kale duvarları Şirvanşah III Menuçehrın emriyle inşa edilmiştir (1120-1160 yıllar). Kalenin burclarından birinin yıkılması sonucunda tespit edilmiş yazılı kitabe bu konuda bilgi veriyor. Ortaçağ döneminde eski şehir çift kale duvarları ile çevrili olmuştur, bu da onu dış saldırılardan korumaktaydı. Dışarıdan duvarları hendek kapsıyordu, tehlike anında bu hendekler özel kanallar vasıtasıyla su dolduruluyordu. Kale duvarlarının birinci ve ikinci kapıları arasında da hendek vardı. O da petrol ile dolduruluyordu ve düşman saldırısı sırasında yakılıyordu. Böylece, şehri almak için su ve ateşten geçmek gerekiyordu.[7, s.398]

2) Çift Kale Kapısından İçeri Şehire girerken geniş bir meydana çıkıyorsunuz. Burada (Çift Kale Kapısından sağ tarafta) Eski Gümrük Binası bulunuyordu ki, burada diğer gümrük prosedürleri ile birlikte herkes hijyenik temizlenmeden geçecerek, hayvanların ayaklarına isə özel hazırlanmış solüsyon islemi uygulanıyordu. Yolcular sadece bundan sonra şehre bırakılırlardı.[7, s.486]

3) Alanın sağ tarafında (şimdi burada elektrik ayarlayıcı şebekenin kurumlarında biri bulunuyor) Kutsal Nikolay Kilisesi bulunuyordu. Azerbaycan'ın Rusya'ya birleştirilmesinden sonra 1850 yıllarında Rusya iktidarı İçerişehrin arazisinde en yüksek yerde kilise yapma kararı aldı. Gürcü-Bizans tarzında inşa edilmiş kilisenin mimarı Belov idi. Yüksekliği 45 metre olan kilisenin inşası 1858 yılında bitmiştir. Kiliseye gürcü ekzarxı başpiskopos İsidorun girişimi ve ısrarıyla mö Likya devletinin Mira kentinde yaşamış başpiskopos aziz Nikolaus Miralikiyskinin adı verilmiştir. Türkiye'nin Antalya kenti yakınlarındaki eski Mira adlı kasabada günümüzde başpiskopos kutsal Nikolausun evi müzesi ve kilisesi var.[8]

4) Meydanın sol tarafında 18.yüzyılın mimarlık abidesi - Bakü Hanlarının Sarayının kalıntıları bulunmaktadır. Bu tesis 1747 yılından 1806 yılına kadar Bakü'nü yönetmiş Bakü hanlarının yerleşim yeri olmuştur. Günümüze kadar bize ulaşmış kubbe biçiminde olan giriş kapısı üzerinde konutun inşa tarihini gösteren bir kitabe var. 1806 yılında Bakü hanlığı Rusya'ya birleştirildiği zaman general Bulqakov bu evde yaşamıştır. Bakü Hanlarının evinin duvarları usta ressamın yağlıboya ile yapmış ve sonra ise altın kaplama resim eserleri ile süslenmiştir. Daha sonra general Bulqakovun emriyle bu resimler duvarlardan çıkarılmıştır.[20, s.333]

5) "Zincirli Ev" (19.yüzyıl) Bakü tüccarı Hacı Mehmet Hüseyin Memmedov'un binası olmuştur. Arşiv belgelerine göre bir zamanlar bu binanın çatısında yan taraflarda heykeller olmuştur. Günümüzde ise bu yapıda Etnografya ve Arkeoloji Müzesi bulunuyor.[7, s.500]

6) Kule caddesi'nde bulunan Multanı Kervansarayı (16.yüzyıl) kervan ticaret yolu üzerinde inşa edilmiş ve Multan tüccarlarının geçici kaldıkları ve ticaret yaptıkları ortaçağ konuk evidir.[20, s.333]

7) Multanı Kervansarayı ile yüz-yüze bulunan Buhara Kervansarayı Orta Asya'dan Bakü'ye ticarete gelen tüccarlar için konut rolünü oynuyordu. Multanı Kervansarayı 15.yüzyılın sonunda Şamahı kapılarından giren ticaret yolunun üzerinde inşa edilmiştir. Kare biçimli hanın avlusu sekiz köşeli yapıdadır.[7, s.487]

8) Hanegah (12.yüzyıl) - bura sufi şeyhlerinin yaşayıp yazdıkları yer olmuştur. Manastırlar, bir kural olarak kervan ticaret yolları üzerinde bulunuyorlardı ve birtakım anıtlar kompleksinden oluşmaktadırlar. Bura camii, türbe, hamam, kervansaray ve diğer dini-sosyal anıtları kapsamaktadır. Manastırlar fahri cenaze ve kutsal yerleri idi. Bu anıt 1964 yılında yapılan arkeolojik kazılar sonucunda belirlenmiştir.[9]

9) Kız Kalesi Bakü kentinin sembolüdür ve İçerişehrin güneydoğu bölgesinde bulunuyor. Dünya çapında çok ender biçimli bu anıtın yüksekliği 28 metre olan dev silindiri andırmaktadır. Kalenin duvarlarının kalınlığı temel bölümde 5 metre, 8 kat yüksekliğinde ise 4 metreye ulaşır. Kalenin 8 bucu var ve onlar Kaleni 8 kısma ayırıyor. Tapınak VIII-VII yüzyıllarda mabet olarak oluşan anıt ortaçağ'da savunma kalesi rolünü oynamıştır.[32]

10) Kız Kalesinin yanında kutsal Varfolomey Kilisesinin kalıntıları bulunmaktadır. Varfolomey Hz İsa Peygamberin 12 havarisinden biriydi. Apostol Varfolomey derin kök salmış mecusilik gelenekleri olan Bakü'de Hristiyanlığı tebliğ ettiği için, 71 yılında onu Kız Kulesinin karşısında Hz İsa Peygamber gibi idam ediyorlar. Sonraları onun idam ve defin edildiği yerde arnavut kilisesi inşa ediliyor. 1892 yılında Kız Kulesi yanındaki eski mabedin yerinde kutsal Varfolomey kilisesi inşa ediliyor. Fakat, Sovyet döneminde bu kilise birçok başka kiliseler gibi yıkılmıştır. Hristiyan kilisesi apostol Varfolomey azizler listesine dahil etti. Her yıl 24 Haziran Kutsal Varfolomey günü olarak kutlanıyor.[44]

11) Hacı Bani Hamamı (14.yüzyıl). Eski şehirde her mahallenin kendi hamamı olurdu. Mimari yapısına göre hamamların yarı kısmı yerin altında oluyordu ki, bu da kışın buranın sıcak, yazın ise serin olmasına ortam yaratıyordu. Hamamlar ayrıca görüş, iletişim yeri, özgün kulüp vazifesi görüyorlardı. Hamamlar hijyenik fonksiyon taşımaları dışında, insanların boş zamanlarını verimli geçirmeleri için en güzel yer idi. [58]

12) Muğam Tiyatrosu (15. yüzyıl) iki katlı kervansaraydır (konuk evi). Bu kervansarayın iki giriş kapısı var. Dikdörtgen biçimli bu anıtın sekizli kapalı avlusu var. Sekizli avın tüm perimetr'i boyunca birinci katta 20, ikinci katta ise 22 hücreden oluşmaktadır.[56, s.341]

13) Asaf Zeynallı caddesi'nde bulunan Aşur Camiisi (12.yüzyıl) 1169 yılında üstad Necef Aşur İbrahim oğlu tarafından inşa edilmiştir. Camii halk etimolojisi dilindeki "Lezgi camiisi" adını 19.yüzyılın sonu – 20.yüzyılın başlarında Bakü'de petrol endüstrisi gelişmeye başlayan zaman almıştır. Bu dönemde Bakü'ye büyük iş gücü akımı yaşanmıştır ki, buraya Dağıstan'dan gelenler de ait idiler. Bu camii dini törenlerin yerine getirilmesi için işçi lezgilere verilmiştir.[57, s.333]

14) Cüme Camiisi (12.yüzyıl) ortaçağ Azerbaycan'ın sosyo-politik ve kültürel hayatında önemli rol oynamıştır. İslam Azerbaycan feodal devletlerinin ideolojisi idi, onun taşıyıcıları müslüman ruhaniler olmuştur. Ruhaniler büyük siyasi güvene ve mülke sahip idiler, bu da kalıtsal özellik taşıyordu ve büyük gelirler getiriyordu. Eğitim konuları da ayrıca papazların elindeydi. Böylece, ruhaniler güçlü sosyal altyapıya ve mali özgürlüğüne sahip idiler. Bu nedenle hakimler de ruhanilerle hesaplaşmalı oluyorlardı. Ortaçağ döneminde camiiler sosyo kültürel merkez olarak faaliyet gösteriyorlardı. Burada devlet mahkemesi bulunuyordu, bütün emir ve talimatlar halka buradan ulaştırılıyordu. Cüme camiisi defalarca

restore edilmiştir. 19.yüzyılın sonu 20.yüzyılın başlarında ünlü Bakü tüccarı Hacı Şeyhali Dadaşov tarafından restore edilmiştir.[32]

15) Medrese (12.yüzyıl) - camiilerin bünyesinde faaliyet gösteren yüksek öğretim kurumu idi. Medreseler ortaokullar için öğretmen hazırlıyorlardı. [7, s.500]

16) Muhammed Camii İçerişehrin en eski islam dönemi anıtıdır. Bu camiinin kuzey cephesinde giriş kapısından biraz uzakta arapça yazılmış kitabe var: "Bu camii reis Muhammed bin Ebubekir tarafından inşa edildi". H.471 (1078-79). Aynı dönemde şehir hakimi reis adlandırılırdı. Reisler şehir nüfusunun zengin tabakası arasından seçiliyordu. Reisler iktidar ile halk arasında köprü rolünü oynuyor ve iktidar karşısında halkın temsilcisi gibi hareket ediyorlardı. Reisler şehirde birtakım yapılar, camiiler, hamamlar vs. inşa ettirmişlerdir. Bu camii halk arasında "Kırık Gala" da adlandırılırdı. Onun minaresinin yüksekliği 22 metredir.

17) Şirvanşahlar Sarayı Kompleksi (12-15. yüzyıl) binyıl tarihi olan Şirvan devleti hükümdarlarının son ikametgahıdır. 1191 yılında Şamahı'da yaşanan güçlü zərzələdən sonra Şirvanşahların başkenti Bakü'ye aktarılmış ve Şirvanşahlar Saray Kompleksi inşa edilmiştir.[9]

İçeri şehire gelen misafirlerin isteğine uygun olarak bu ve diğer tarihi mimarlık abideleri üzere 1-3 saat boyunca süren çeşitli güzergahlar üzere geziler düzenleniyor.

3.1.2. Turizmde reklamı-enformasyon

Çağdaş pazarlamanın ayrılmaz parçası olan reklam-enformasyon işi böyle bir ortamda büyük rol oynuyor. Reklam - psikoloji, sosyoloji, estetik ve diğer bilimlerin yeni başarılarından kullanarak, son zamanlarda kendisi ayrıca bir dev sanayiye dönüşmüştür. Pazarlama bir bilim gibi reklam

araçlarını ve yöntemlerini, aletlerini ve diğer açılarını dikkatlice inceler ve analiz eder.

Dünya deneyimi gösteriyor ki, turizm alanı en büyük reklam taşıyıcısıdır. Turizm şirketleri elde ettikleri gelirin% 5-6'sini reklama harcamaktadırlar.[64]

Amerikan uzmanı A. Polits bilişim pazarını inceleyerek reklamın 2 temel kanununu oluşturdu: [52, s.1063]

1. Reklam iyi ürünün satışını canlandırdığı halde kötü ürünün çöküşünü hızlandırır. Reklam müşteriye gösteriyor ki, ürün hangi kaliteye sahip değildir.

2. Reklam ürünündeki az miktarda olan kaliteyi abartmakla müşteriye ulaştırıyor ki, bu özellik üründe neredeyse yoktur. Böylece ürünün çöküşü yaşanıyor.

Bu nedenle ürün hakkında sadece doğru ve gerçek bilgi verilmelidir.

"Reklam deneyiminin uluslararası" kodeksinde reklamın temel ilkeleri gösterildi: [13, s.409]

- Hukuk kusursuzluk, kusursuzluk, samimiyet;
- Hakikilik, kamuoyu karşısında sorumluluk;
- Vicdanlı rekabet kurallarına uyum.

Reklam amacının kapsama alanından, bütçesinden ve tüketici tabakasından bağlı olarak reklamın yayımlama araçları seçilir. Daha geniş kitleyi kapsamak amacıyla birkaç yöntemden yararlanmak mümkün.

Reklamın verme dövrülüyü (örneğin, her gün, haftada 3 defa, haftanın belirli günleri gündüz yoksa akşam saatlerinde, hangi gazetede ve hangi sayfada, hangi TV kanalında vs). Farklı oluyor.

Dev turizm şirketleri, yurtdışında kendileri reklam-bilgi kampanyalarını yürütüyorlar. Reklam kampanyası bir öğede, belli bir

zamanda iletişim araçlarının tüm türlerinden kullanarak çeşitli önlemlerin tesis şeklinde görülmesine denir. Bilişim reklamı çeşitli araçlarla bilgileri alıcılara iletiyor. Reklamın temel araçları - gazeteler, dergiler, radyo, televizyon, kataloglar, broşürler, bilgi kağıtları ve levhaları ulaşım ilanları vs. Bu araçların hepsi 3 gruba ayrılırlar:

I. grup - ciro yayınevinde olan basılı materyaller. Bu gruba poligrafik yöntemle hazırlanan reklamların hepsi geçerlidir.

II gruba - radyo reklamlar, şifahi haberler ve ilanlar aittir.

III gruba - televizyon ve sinema reklamları, sözlü metnle sergilenen numuneler vs.

I. I. grup reklam araçları- bu grubun yöneticisi basılmış reklam içeriğini ve topografya işinin bütün inceliklerini, yayınlanan tüm metnlerin reytingini ve kendi şiparişçilerinin reklama olan talebini iyi bilmelidir. Basılmış reklam malzemelerinin kendileri çeşitli türlerden oluyor: Dergi reklamları, kitap reklamı, broşürler, kataloglar, afişler, takvimler, aplikasiyalar, kalemler ve diğer mallar, affetmek için gereken hatıralık. Bu reklam malzemelerinin hepsinde firmanın embleması ve malzemelerin nişanı bulunmalıdır.

Ciro yayınevine gazeteler, dergiler, özellikle turizme adanmış dergiler ve jurnalar (ücretli ve ücretsiz) aittir. Bu dergilerin hepsinde reklam şubesi var. Reklam şube başkanı (yöneticisi) editörle ortak kendi dergisinde reklamın fiyatını belirliyor. Reklam yöneticisi reklamın hazırlanma sürecine önderlik ediyor. Hazırlanmış reklam malzemesi gereken kitleye ve araziye yönelmelidir. Eğer bu yön doğru seçilmezse, reklam önemini kaybetmiş oluyor. Örneğin "Ekstram" gazetesi Moskova'da yayımlanıyor. Orada da özgür satılıyor. Moskova şehrinde bu gazetenin kendine özgü alıcıları ve ortakları var. Sahaya ait olan reklamın

bu gazetede yayımlanması amaca uygun değil, zira bu gazete Sahaya yetmiyor.

Turizm ürününün reklama ihtiyacı olan ülkelerden biri, belki de birincisi kendi ülkemiz. Tüm dünyada çeşitli alanlarda reklam temel ve öncü rol oynuyor. Ayrıca ülkemizin iç pazarını yurtdışında tanıtmak için reklam bir tür iyi propaganda aracıdır. Reklamın çeşitli araçlarını kullanarak ürünü her şirket, firma vs. daha geniş kitleye takdim edebilir. Dünyada turizm örgütleri gelirlerinin% 8-10'sini reklama harcamaktadır. Azerbaycanda ise bu rakam % 1-2'dir. Düşünüyorum ki, turistlere sunulan hizmet düzeyi yükselmeli, yabancı turistlere, aynı zamanda kendi vatandaşlarımıza da gösterilen hizmet seviyesi verilen paraya uygun olmalıdır. Hizmet türleri de artmalıdır. Hizmet sadece yerleştirmekten, beslenmeden ve gezilerden ibaret değildir. Atla gezinti, çadırda geceleme, köy evinde konaklama, yerel folklor grubunun konserine davet de dikkate alınmalıdır. Son zamanlar Azerbaycan Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yabancı ülkelerin televizyonlarında ülkemizle ilgili reklamların yaygınlaşması takdir edilecek bir durumdur.[14, s.400]

Bence en iyi reklam iyi işin kendisidir. Biz iyi reklam yapa biliriz. Ama dediğimiz gibi olmazsa müşteri kendi ülkesine memnun dönmezse bu asıl anti-reklam olacaktır. Reklam ilk müşterileri çekmek için gereklidir. Onun için ilk ve en tutarlı reklam güzel,kaliteli ve verimli bir hizmetdir.

Eğer Azerbaycana yurtdışından turist gelmesini istiyorsak, o zaman daha çok internet teknolojisini kullanmalıyız. Bence bizim turizm siteleri de Çin, ispanyolca, arapça, farsça, fransızca versiyonlarının olması için projelendirme yapılmalıdır. Azerbaycan'da son dönemde insanların dinlenme kültüründe önemli değişiklikler hissedilmektedir. insanlar seyahat etmek istiyorlar. Bundan yararlanarak vatandaşlarımıza

güzel hizmet teklif etmekle iç turizmi hayli geliştirmek mümkün. Bunun için ise sadece reklam çarklarının genel olarak çalıştırmak yeterli olabilir. Azerbaycan'da daha çok yaz turizmi yaygındır. Oysa kış turizmi, bayramlarda turizm olanakları reklam yapılabilir. Onu da belirtmek gerekir ki, 2001 yılından Azerbaycan'da düzenli olarak turizm alanında "AZERBAIJAN REVIEW" dergisi ve "Turizm yenilikleri" yayınlanmaya başlanmıştır. Bu dergiler turist şirketlerinin bilgilerini ve reklamlarını yayınlanıyor.

Kitap reklamı- Son zamanlarda yeni basılmış kitapların arkasında reklam yayınlanması moda dönmüştür. Fakat bu tür reklam biçimini dikkatli kullanmak gerekir. Reklamın içeriği kitabın içeriğine uygun ve ya yakın olmalıdır. Reklamı kitapta uygun yere yerleştirmek gerekir. Örneğin, turist ajansının reklamını turist gönderdiği ülkelerin sınıflandırması verildiği kitaplarda yerleştirmek amaca uygundur. Bu tür reklamın fiyatı çok yukarı ve sponsorluğa yakındır. Reklam veren kampanya aynı zamanda kendi imajını kaldırır.

Braşürler- Bu araç herhangi firmanı ve ya onun ürününü reklam ediyor. Broşürde reklam metin ile birlikte renkli şekiller, yöneticilerinin resimleri, sponsorluk yapan örgütün toplumda rolü, sosyal faaliyeti gösteriliyor. Broşür, genel olarak en kaliteli ve renkli kağıttan hazırlanıyor. Onları ortaklarla görüşmede, sunum töreninde, kontrat imzalandığında ve ya fuar organizasyonunda sunuyorlar.[13, s.409]

Reklam kağıtları- Bu kağıtlar renkli kağıda çeşitli şekillerle ve metin ile birlikte hazırlıyorlar. Onlar sergilerde ve fuarlarda gelen kişilere dağıtılıyor.

Kataloglar- Kataloglar çeşitli malların ve hizmetlerin reklamı yapan araçtır. Malların kısa özellikleri ve fiyatları burada gösterilir. Genelde katalogda önde gelen sezon programlarını reklamda gösteriliyor.

Kataloglar sergilere katılanlara ve en çok turizm agentaları ve turizm şirketlerine dağıtılıyor.

Afişler-Büyük boyutlarda olan renkli reklam araçlarında yüklü miktarda illüstrasyon kullanılır. Onlar sokaklarda kullanılır.

Takvimler, etiketler, kalemler ve diğer mallar hatıralık şeklinde reklam amacıyla satılıyor ve ya dağıtıyor. Bu malların hepsinde firmanın logosu ve rozetinin olması önemlidir.

Şehir reklamı - şehirlerin sokaklarında ve yerleşim birimlerinin duvarlarından asılır. Bu reklamın özelliği onu kısa sürede görüp akılda korumaktadır. Genelde reklam kampanyası dış reklamla başlanmıyor. O, reklam kampanyasını sürdürüyor ve sona erdiriyor. Yabancı reklam kısa, net, büyük ölçüde ve göze çarpan olur. Bu reklamın üstünlüğü, müşteri beklemediği anda tesadüfen onunla karşılaşılıyor. Ancak otomobilde ve ya yaya giden müşteri birdenbire tatile gitme fikrine düşüyor. Yabancı reklamları tertip edince hep böyle bir soruyla karşılaşılıyorlar. Bu da tesadüfi değildir. Kentin her yerinin belli reklam değeri vardır. En üst değer merkezi sokaklar, insanların çok olduğu yerlerdir.

Audio reklam-bu reklamlar radyonun çeşitli kanallarında verilen reklam. Örneğin, Azerbaycan'ı bakarsak, son zamanlarda çeşitli frekanslarda çok radyo kanallar audio reklam faaliyeti ile ilgileniyorlar. Ayrıca böyle programlar ticaret merkezlerinde, sinemalarda, trafikte (metro dahil) nakledilir. Audio reklam kampanyası sırasında radyonun tüm avantajları kullanılmaktadır. Önceden radyo istasyonunun kapsadığı alan hakkında bilgi toplar, sonra reklamcı radyo istasyonların, editörlerin çeşitli programlarının iş grafiki hakkında bilgi toplar. Sonra insana hoş gelen sesi olan spiker belirlenir. Reklam yayınlarının vakti ve aralığı anlaşılır.[64]

Sinema ve telereklam-reklamın bu türü izleyicilerin program sırasında ortalama miktarının belirlenmesini talep ediyor. Sinema ve telereklam yüksek imaja sahiptir. Seyirciler anlıyorlar ki, eğer reklam programlarda varsa, firmanın durumu iyidir. Bu tür reklamın fiyatı son derece pahalıdır. Televizyonlar aracılığı ile reklam yapan şirketler pazarın yeni öğelerini ele geçirebilirler ve kendi ürününün satışını genişletebilir. Ayrıca o kendi ürününü satmak için yeni arabulucuları teşvik edebilir. Telereklam organizelerinin çeşitli yolları vardır. Onlardan en önemlisi stüdyonun yayın programını satın almak, firmanın reklamını oluşturmak. Reklam programlarının yapımı alıcıların taleplerine uygun olmalıdır.

Reklam ilanları- Bu reklamı televizyonda organize etmek çok kolaydır. Reklam ilanında turizm agentasi yeni güzergahlar, fiyat, tatilin koşulları hakkında bilgiler veriyor.

Böylece, yukarıda belirtildiği gibi, turist firmalarının geniş ölçüde reklamın çeşitli biçimlerinden yararlanma olanakları vardır. Reklamın hangi bir türünü kullanmak firmanın bütçesinden ve reklamın yönünde bağlıdır. Turist firmaları toplam mali döngüsünden ancak % 10'sini kullanabilirler. Dolayısıyla turizm alanında olan reklamlar yüksek derecede diğer alanlara oranla adresli olmalıdırlar. Bu turizm alanında reklamın önemli özelliğidir. Turist firması nadiren televizyon reklamlarını kullanıyor. Televizyon reklamı çok pahalıya mal oluyor. Turist firması bu reklamdan kendi imajını yükseltmek için kullanıyor. Bu yüzden turizm şirketleri en çok ciro yayınevlerin kullanırlar, kendi ilanlarını gazetelerde, özel dergilerde, reklam panolarında yerleştiriyor ve doğrudan postayla gönderiyor. Sergilerde ve turist stantlarında katılmak da iyi sonuçlar veriyor. Bu reklam enformasyon teknolojisini derinden bilmek, bilgiyi doğru incelemek başarıyla yararlanma olanakları yaratıyor. Bu olanakları doğru kullanabileceğini bilen turist şirketleri iyi sonuç elde etmektedirler.

Turizm alanında reklam - iletişim faaliyeti iki düzeyde yapılır: Devlet düzeyinde (makro düzey) ve ticari kuruluşları (turfırma, otel, ulaşım tesisleri vb) düzeyinde (mikro düzeyde).

Makro düzeyde reklam her devletin düzenleme organları - bakanlık, müdürlükler, komiteler tarafından gerçekleştiriliyor. Dünya Turizm Örgütü (WTO) onları ulusal turizm örgütleri olarak adlandırıyor. Buraya ayrıca bölgesel, yerel organları, turizmi yönetim organları ve dernekler aittir. Bu düzeyde reklamın esas amacı bütünlükle ülkenin veya onun belli bir bölgenin elverişli imajını yaratmak, potansiyel tüketiciyi çok sayıda diğer turizm alanlarından yalnızca bu ülkeyi veya bu bölgeyi kendi seyahati için seçmeye sevk etmektir.

Makro düzeyde reklam faaliyeti bütçe desteği sayesinde yapılıyor. Birçok durumda turistleri kendi bölgelerine çekmek için ülkeler birleşiyor. Örneğin, Batı Avrupa ülkeleri 1948 yılında Avrupa Turist Komisyonunu tesis etmişlerdir. Onun amacı Avrupa'ya dünyanın diğer bölgelerinden, özellikle ABD, Kanada ve Japonya'dan turizm akımının güçlenmesine ve Avropda turizmin gelişmesine yardım etmektir. Şu anda Asya ve Pasifik ülkelerinin Turist Derneği, Latin Amerika Turist Örgütleri Konfederasyonu ve diğerleri de etkin reklam faaliyeti yapıyorlar.

3.1.3. Turizm reklamının İçerişehir turizmine etkisi

Turizmde reklamın rolü büyüktür, çünkü reklamın turist ürününe olan gereksiniminin karakteri ve boyutlarına doğrudan etkiliyor. Bu veya diğer bir arazinin turizm kaynakları ve pazar önerileri konusunda halkın uyarılması düzeyini sırf reklam belirler.

Turizm ürünün satışının artırılması, onun geniş halk kitlesine tanıtmak için turfırmalar takım harcamalar yapmaktadırlar. Bu harcamalar yılın başında planlamalı ve bütçede dikkate alınmalıdır. Aslında reklama

yapılan harcamalar boşa gitmiyor. Reklamdan hemen onun olumlu sonuçlarını elde etme isteği doğru değildir. Kısa zaman içerisinde başarı elde edilsede, reklamın temel sonuçları belli bir dönemden sonra görülmektedir.[64]

Reklam kampanyasının etkisini belirlemek zordur. Buna sebep olan faktörler: [13, s.409]

1 reklam pazarlama sonuçlarının etkenlerinden biridir. Reklamdan başka pazarlama kompleksinin diğer öğeleri -- pazarın durumu, rekabetin düzeyi vb. ürünün satışına etki ediyor.

2 tüketicinin tavrı bizim için, belirsizdir. Nitekim aynı ortamda alıcı çeşitli adımlar atabilir.

3 piyasa koşulları dinamiktir ve birtakım arızı olaylar ürünün satışında başarı veya başarısızlık getirebilir.

Reklamın ekonomik etkinliği onun satışa olan etkisi ile tayin edilir. Reklamın satışa etkisini bilmek için eski satış miktarı ile mevcut satış miktarını karşılaştırmak gerekir. Fakat bu da reklam etkisini öğrenmek için yeterli değildir. Çünkü reklamdan başka, tur paketinin fiyatı, özel özellikleri, ürünü elde etme olanakları da satışa etki ediyor.

3.2. İÇERİŞEHİR'DE TURİZMİN GELİŞİMİ

Orta çağ seyyahı Abdürreşid Bakuvî'nin Bakü'nün banliyö işletmeciliği, nüfusun meşguliyeti, yaşam tarzı hakkında verdiği bilgiler bu bakımdan eşsizdir.

Bugün İçerişehir sadece Azerbaycan için değil, hem de evrensel değer olarak değerlendirilen tarihi anıttır. Bunu UNESCO Dünya Maddi Miras Listesine İçerişehrî'nin Kız külesi ve Şirvanşahlar Saray Kompleksi ile birlikte yer alması da onaylıyor. Azerbaycan mimarisinin, Azerbaycan tarihinin bir parçası, Azerbaycan halkının maddi kültür mirasının değerli

örneği olan bu yapılar UNESCO tarafından dünya mirası olarak kabul edilmektedir. Bu da Azerbaycan'ın dünya kültürel mirasına çok güzel bir katkısıdır.

İçerişehrin Çift Kale kapısı meydanında dönemsel her pazar günleri "Meydan pazarı" adlı kültürel-toplu etkinlik düzenleniyor. Etkinliğin amacı Azerbaycan halkının eski sanat geleneklerinin tanıtımı ile birlikte, Bakü sakinlerinin ve başkent konuklarının kendi tatil gününün İçerişehre'de geçirilmesinin canlandırılmasıdır. Ayrıca, kültürlerarası diyalog çerçevesinde yılda bir kez "Kız külesi" Uluslararası sanat festivali düzenleniyor. Bu ise sırlarla dolu dünyanın önemli anıtlardan olan Kız külesinin tanıtımı için büyük önem taşıyor.[1]

İçerişehir açıkavada bir müze olmakla beraber, dünya uygarlık kurumlarındandır. Bu şehir içinde kale duvarları ile çevrelenmiş benzersiz bir anıttır ve kendisinin altyapısı ve yerleşim bölgeleri ile canlı organizma oluşturuyor. 4000'a yakın (1300 aile) nüfusu olan İçerişehre'de 18 hotel, birkaç müze, 100'den fazla sosyal iaşe ve ticaret tesisleri faaliyet göstermektedir.

Aynı zamanda, amaç İçerişehre'de olan anıtların korunması, burada yaşayan insanların sosyal durumunun iyileştirilmesi, faaliyet gösteren turizm altyapısının - otellerin, restoranların, müzelerin, galerilerin, diğer bilimsel, kültürel merkezlerin faaliyetlerini en üst düzeyde organize etmektir.

İçerişehrin benzersizliği'ı, dünyadaki diğer benzer anıtlardan farkı, o sabah açılan, akşam kapanan müze değil, canlı bir şehirdir. Açıktır ki, her canlı şehir gelişıyor, değişıyor. Buranın sakinleri her zaman yeni arzularla yaşıyorlar. Hatta bazen bu insanlar unutuyor, tarihi mekanda ve her gün de XII, XV, XVII yüzyılların anıtları ile temasta olduklarını,tarihin bir parçası halinde yaşamalarını sürdürdüklerini.

İki yüzyıl önce eski Bakü olan, şimdi İçerişehir adlandırdığımız tarihi mekan günümüzde modern turizm merkezine dönüşmüştür. Korumadürlüğü tarafından incelenmiş mimari anıtları ve tarihi yerler geçici olarak kapatılmıştır, bilhassa turizm amaçları için kullanılır. Buna örnek olarak ortaçağ kervan ticaret yolu olan - şimdiki A. Zeynallı sokağı boyunca bulunan, ortaçağa uygun yeni ün almış tarihi-mimari anıtlarını, Muhammed camiisini, medrese, Sıratağlı dini-mimarlık tesislerini dahil Eski bahçe tesisini, Çin camiisini ve diğer rekreasyon alanlarını belirtebiliriz.

Dünyanın birçok ülkesinde su ortamı ile ilgili turizm tesisleri vardır. Örneğin, denizkenarı bulvarlar, plajlar, turizm amaçları için değerlendirilen küçük adalar vs. Bu bakımdan Hazar denizi'nde, İçerişehir yakınlarında küçük bir adada yerleşmiş, ortaçağ'da Bayıl şatoyu adlandırılmış bir anıtın öğrenilmesi, restorasyon ve geçici olarak kapatılmıştır, yakın gelecekte turizm amaçları için kullanımı da büyük öneme sahiptir.

Son dönemlerde İçerişehir'de giden toprak-temizleme çalışmaları sırasında çok sayıda su kuyuları tespit edilmiştir. Doğrudan su ortamı ile ilgili olan bu mühendis teknolojik aygıtların çoğu geçici olarak kapatılmıştır, tarihi araştırılıyor, teknik pasaportu kullanılır, içerisi aydınlatılır, üzeri organik cam ile kaplanır ve turizm amaçları için kullanılabilir.

Son yıllarda İçerişehirin koruma üzere master plana uygun olarak bu eski coğrafyada yaşanan mimar ve müze koruma çalışmaları ile birlikte eski bahçe tesisinde sit oluşturulması turizm altyapısının gelişmesi yolunda atılmış bir adımdır.

İçerişehir kompleksine dahil olan dünya önemli 3, ülke önemli 28 mimarlık, geçici olarak kapatılmıştı olmuş 8 arkeolojik ve 600'den fazla

yerli önemli anıt Azerbaycanın zengin kültüründen haber verir. Koru topraklarındaki XVIII-XIX yüzyıllar mimarlığına ait bilimsel, tarihsel ve kültürel açıdan yüksek değere sahip onlarak eşsiz yaşam binası ve orta çağda inşa edilmiş mimari anıtları devlet tarafından korunmaktadır.

İçerişehir'de geçen yüzyılın başlarından 60'li yıllara kadar kısa, 1961 yılından itibaren ise sabit arkeolojik kazılar yapılarak üç kültürel kesimin olduğu tespit edilmiştir.

I kültürel katman antik dönemden IX yüzyıla kadar olan dönemi, II kültürel katman IX-XIII yüzyılları, III kültürel katman XIII-XVII yüzyılları kapsar. Arkeolojik keşif ve denetim çalışmaları sonucunda tespit edilen eski Bakü'nün tarihini yansıtan arkeolojik kanıtlar ve son 30 yıl içinde arkeolojik kazılar sonucunda tespit edilmiş antik dönem maddi kültür örnekleri, ayrıca İçerişehrın kıyıya yakın bölümünün analizi ve sınıflandırılması şehrin eski yerleşim yeri olduğunun somut kanıtıdır. Kıyıya yakın, en eski yazılı mimarlık abidesi olan Muhammed camiii ve Kız kulesi bulunan toprak ve Bakü körfezi olmuştur. Hazar denizi suyunun seviyesinin tarihsel artması-azalması ile ilgili bilimsel araştırmalar ve İçeri Şehirden yeni tespit edilmiş eski İcerisehir tarihini yansıtan maddi kültür örneklerinin sınıflandırması Bakü'nün yaşının belirlenmesinde biçilmez bir rol oynuyor.

İçerişehir bugün devletin yüksek ilgisi sonucunda tarihi kimliğini kendine dönüyor. Anıt-şehrın topraklarında tarihi araştırmalar ve düzenli olarak yapılan kazı çalışmaları sonucunda elde edilen arkeolojik malzemelerin zenginliği göstermektedir ki, İçerişehir Azerbaycan halkının tarihinin, özellikle onun milli devletçilik tarihinin açılmamış sayfaları hakkında, zengin maddi ve manevi zenginlikler hazinesi konusunda değerli, güvenilir bilgiler veren ve incelenmesine hala ihtiyaç duyulan tükenmez bir kaynaktır.

"İçerişehir" Devlet-Tarih Mimarlık Korusu Müdürlüğü İçeri Şehrin tanıtımına yardım edecek "Sanal İçeri Şehir" turunu kullanıma sunuyor.[66]

Koru Müdürlüğünün sitesinde (www.icherisheher.gov.az) yerleştirilmiş ve İçeri Şehrin gece ve gündüz görüntülerinden oluşan bu hizmetin yardımıyla ziyaretçiler bir sürelik İçeri Şehre sanal seyahat ederek kendilerini burada hissedecekler. 360'lık panorama ve birbirine geçiş imkanı olan fotoğraflardan oluşan tur İçerişehirde aralıksız sanal gezinti izlenimini yaratıyor. Bu hizmet turistler, yurtdışında yaşayan ve bu kadim coğrafyayı bariz ziyaret edemeyen kişilerle birlikte ülkemizin vatandaşları için de ilginçtir.

Başlıca turist güzergahlarını ve anıtları kapsayan "Sanal İçeri Şehir" turu İçeri Şehirde turizmin gelişmesine, burada bulunan tarih ve kültür anıtlarının ülkemizde ve dünyada tanıtımına hizmet edecektir.[3]

Azerbaycan Cumhurbaşkanı'nın imzaladığı "Ulusal ekonomi ve ekonominin temel sektörleri üzere stratejik yol haritasının başlıca yönleri" adlı emrindeki dünya pratiğinde turizm alanında reformların en başarılı modelleri ve onların ülkemizde uygulanması olanakları analiz edildi. Yapılan analizler sonucunda turizm alanı üzere stratejik yol haritası belirlendi. Bu belgede 2020 yılına kadar turizmle ilgili hedefler, öncelikler ve önlemler belirlendi. 2020 yılına kadar Bakü'nün turizm olanaklarının daha da genişlemesi temel hedeflerden biridir. Bugün Bakü kendi turizm imkanlarına göre turistlerin ilgi gösterdiği şehirlerdendir. Buradaki tarih ve kültür anıtları, park ve caddelere, müzelere ve diğer kültür yapıtlarına turistler büyük ilgi gösteriyorlar. İçerişehir Tarih-Mimarlık Korusu hep turistlerin ziyaret ettiği mekana dönüştü. Kobustan, Ateşgah koruları da turistler için böyle çekici mekanlardır.[65]

SONUÇ

Sonuç olarak, İçerişehir açık havada bir müze olmakla beraber, dünya uygarlık kurumlarındandır. Bu tarihi bölge şehir içinde kale duvarları ile evrenmiş benzersiz bir anıttır, altyapısı ve yerleşim bölgeleri ile canlı organizma oluşturmaktadır. 4000'e yakın (1300 aile) nüfusu olan İçerişehir'de 18 hotel, birkaç müze, 100'den fazla sosyal yapı ve ticaret tesisleri faaliyet göstermektedir.

Aynı zamanda, amaç İçerişehir'de olan anıtların korunması, burada yaşayan insanların sosyal durumunun iyileştirilmesi, faaliyet gösteren turizm altyapısının - otellerin, restoranların, müzelerin, galerilerin, diğerk bilimsel, kültürel merkezlerin faaliyetlerini en st düzeyde organize edilmesidir.

İçerişehrin benzersiz olması, dünyadaki diğerk benzer anıtlardan farkı, sabah açılan ve akşam kapanan müzeler değilk, canlı bir şehir olmasıdır. İçerişehir bir açıkhava müzesi olarak tanımlanabilir. Açıktır ki, her canlı şehir gelişmekte ve değirmektedir. Buranın sakinleri her zaman yeni umutlarla yaşamaktadırlar. Bu tarihi mekanda her gün de XII, XV, XVII yüzyılların anıtları ile temasta halindedirler.

Dünyanın birçok ülkesinde deniz turizmi ile ilgili turizm tesisleri vardır. rneğink, denizkenarı bulvarlar, plajlar, turizm amaçları için değerkendirilen küçük adalar vs. Bu bakımdan Hazar denizi'nde, İçerişehir yakınlarında küçük bir adada yerleşmiş, ortaçağda Bayıl şatosu olarak adlandırılmış bir anıtın öğrenilmesi, restorasyon faaliyetleri yakın gelecekte turizm amaçları için kullanımı da büyük öneme sahiptir.

Son dönemlerde İçerişehir'de giden toprak-temizlik çalışmaları sırasında çok sayıda su kuyuları tespit edilmiştir. Doğrudan su ortamı ile ilgili olan bu mühendislik ürünü teknolojik yapıların oğuk geçici olarak kapatılmıştır bunların tarihi araştırılmaktadır.

Son yıllarda İçerişehrın koruma üzere master plana uygun olarak bu eski coğrafyada yaşanan imar ve müze koruma çalışmaları ile birlikte eski bahçe tesisinde sit alanları oluşturulması turizm altyapısının gelişmesi yolunda atılmış bir adımdır. "Turizm yılı"nda kullanıma açılan arkeolojik turizme katkıda bulunan gelişmiş sit alanı açılışı işte bu alanın gelişmesine zemin oluşturmaktadır.

İçerişehir bugün devletin yüksek ilgisi sonucunda tarihi kimliğini uygun bir hale dönüşüyor. Anıt-şehrın topraklarında tarihi araştırmalar ve düzenli olarak yapılan kazı çalışmaları sonucunda elde edilen arkeolojik malzemelerin ciddi bir zenginlik göstergesidir ki, İçerişehir Azerbaycan halkının tarihinin, özellikle onun milli devletçilik tarihinin açılmamış sayfaları hakkında, zengin maddi ve manevi zenginlikler hazinesi konuda değerli, güvenilir bilgiler veren ve tetkikine hala ihtiyaç duyulan tükenmez bir kaynaktır,

Azerbaycan ekonomisine büyük katkıda bulunan ve gün gectikçe büyümekte olan turizm sektörü Azerbaycan ekonomisinin yeni gelişen yapı taşlarından olmaya adaydır. Tüm dünyada lokomotif bir sektör konumunda olan turizm diğer ticari alanları da doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir.

İçerişehir turizm destinasyonun markalaşma ve imaj çalışmalarının sürdürülebilir bir şekilde devam etmesi için bir çok alanda çalışma yapmak gerekmektedir. Turizm ürünün esas ana mevzusu hizmettir. Turizm destinasyonunun pazarlaması rakip işletmelere veya destinasyonlara karşı mevcut potansiyalin karşılamada etkili olabilmesi için çalışmalar yapılmalı, yenilikler takip edilmelidir. Turizm hizmet kalitesinin uluslararası düzeye çıkarılması ve müşteri memnuyeti ilkeli temel değerler ele alınmalıdır. İçerişehir çekicilikler, imaj, ulaşım konaklama, yeme içme, park ve müze gibi temel turizm pazarlama

unsurlarındaki mevcut durumunu daha ileri seviyeye çıkartmak için yenilikler yapmalı hızla gelişen hizmet sektörünün rakip destinasyonlar veya benzer destinasyonlardaki yenilikler, tam donanımlı görevliler tarafından yakından takip edilmelidir.

Bölgede mevcut olan trafik sorunu bölge trafikten tamamen arındırılarak çözülmesi gerekmektedir. Bu şekilde destinasyon tam anlamıyla tarihin her şekilde hissedildiği bir destinasyona çevrilecektir.

İçerişehir turizm destinasyonunda yapılan uluslararası sanat festivallerinin daha fazla ve etkin pazarlamasının yapılması neticesinde uluslararası düzeyde İçerişehir'in adı kültür ve sanat ile anılacak ve destinasyon imajı bu şekilde uluslararası arenada insanların zihnine kazınacaktır. Turistlerin bir destinasyon hakkındaki kafalarında imaj, o destinasyonunun geleceğini belirlemektedir. Destinasyon seçimi bilinçli tüketici için yaşam tarzı göstergesidir.

İçerişehirin markalaşması için yapılacak faaliyetler büyük öneme sahiptir. İçerişehir destinasyon alanının insanların zihninde oluşturduğu ilk izlenim bu bölgenin tarih kültür ve otantik öğelerin bileşeninden oluşmasıdır. Bunun için ise destinasyonu temsil eden logo, slogan ve işaret tarzı öğeler üzerinde çalışmak gerekmektedir. Bu çalışma destinasyonun tam anlamıyla kalıcılığına etki etmektedir.

İçerişehir turizm destinasyonu kendine has değerlere sahip ve sadece bu çekiciliklerin korunarak doğru sunulması ile hem turizm alanında hemde dünya kültür mirası sahasında önemli bir konum elde edilebilecek, uluslararası arenada marka olabilecek bir hazinedir.

Bu destinasyonun değerleri korunarak bunların pazarlaması geliştirilmeli ve Azerbaycan Cumhuriyeti turizminin en değerli temel taşı olarak korunmalıdır.

Anket

İçerişehir turizmine ilişkin tarafımdan sorgu anketi yapılmıştır. Ankete 80 kişi katılmıştır. Onlardan 50'si kadın, 30'u erkek olmak üzere anket sorularını cevaplandırmışlardır”. Anket'te yer alan sorular aşağıda yer almaktadır.

Soru 1. İçerişehir hakkında ilk defa hangi kaynaktan bilgi aldınız?

Aileniz veya arkadaşlarınız -% 33

Okul -% 19

Yabancı Basın -% 15

İnternet -% 12

Azeri basın -% 11

Türk basın - 8%

Diğerleri -% 2

Soru 2. İçerişehir'e hiç gittinizmi?

Evet -% 66

Hayır -% 34

Soru 3. Arkadaşlarınız ve tanıdıklarınız arasında bir Türk vatandaşı var mı?

Evet -% 44

Hayır -% 56

Soru 4. Türk vatandaşı olan arkadaşlarınızın içerişehirler alakalı fikirleri ne olmuştur?

Eşsiz bir yer - %67

Sık-sık gelicem – %32

Hiç beyenmedim - %1

Soru 5. İçerişehirde ilginizi en çok ne çekmiştir?

Kız Kalesi - %45

Cift kale kapıları - %32

Şirvanşahlar saray kompleksi - 33

Soru 6. İçerişehire hangi sıklıkta gidiyorsunuz?

Yılda bir defa - %63

Ayda bir defa - %22

Hiç gitmedim - %15

Soru 7. İçerişehirde gezmek size göre pahalımı?

Hayır - %19

Evet - % 78

Bazı şeyler çok pahalı - %3

Soru 8. İçerişehrin gelecekte en ilgi duyulan yerlerden biri olacağına inanıyormusuz?

Katılıyorum - %41

Katılmıyorum - %28

Hiç bir fikrim yok - % 31

Anket sorusundan böyle sonuca varılmıştır ki, İçerişehir turizm destinasyonu olarak ilgi duyulan yer olsa da bazı problemler oluşmaktadır. Bunlar bazı yerlerin pahalı olması, İçerişehrin yabancı ülkelerde az tanınması ve sık sık gidilen yerlerden biri olmakla beraber uluslararası arenada bilinirlik seviyesinin yeterli düzeyde olmaması olarak yorumlanmıştır.

KAYNAKLAR

a) Azərbaycan dilində

1. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında "İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Goruğu İdaresinin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (10 fevral 2005-ci il)
2. Bakı şəhərində İçərişəhər Tarix-Memarlıq Goruğunun mühafizəsi və bərpası ilə bağlı bezi tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (17 fevral 2003-cü il)
3. Cəbbarov E.X. Milli-mədəni turizm ehtiyatları və onlardan istifadə. "Azərbaycan turizm yenilikləri" gez., Bakı, 2006, №4.

b) Türk dilində

4. M.Kozak, O.Bahar. Turizm ekonomisi. Anadolu Universitesi yayını. 2013. 207 s.
5. M.Yeşiltaş. Destinasyon yönetimi. Anadolu Universitesi yayını. 2013. 183 s.
6. Memmedov C.A., Bilalov B.E. Azərbaycanda gəlme turizm və onun inkişafı yolları. Bakı: Mütercim TM, 2004, 212 s.
7. S. Aşurbeyli - Bakı şəhərinin tarixi, Bakı, 2007
8. S. Aşurbeyli - Şirvanşahlar dövləti, Bakı, 2007
9. Turizmin Global Etik Kodeksi. Santyago (Çili). 1999.

c) Rus dilində

10. Ашурбейли С. А. История города Баку. - Б.: Азернешр, 1992. - 5408 с

11. Е. И. Тамм. Энциклопедия туриста. - Большая Российская энциклопедия, 1993. - С. 174. - 607 с
12. Кабушкин Н.И. Менеджмент туризма. Минск: Новое Знание, 2002, 409 с.
13. Косолапов А.В. Туристское страноведения, Европа и Азия: учебнопрактическое пособие М.: КНОРУС, 2005, 400 с.
14. Котлер Ф., Броун Дж., Мейкенз Дж. Маркетинг. Гостеприимство. Туризм. Учебник для вузов. Второе издание. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002, 1063 с.
15. Фатуллаев-Фигаров Ш. Архитектурная энциклопедия Баку. Баку, 2013.
16. КАДЖАР Чингиз. Старый Баку. - Баку, ОКА "Офсет". 2007, 204 стр
17. Тагиев Ф.А. История города Баку в первой половине 19 века (1806 - 1859). Баку, "Элм", 1999
18. М. С. Нейматова. Корпус эпиграфических памятников Азербайджана: Арабо-персо-тюркоязычные надписи Баку и Апшерона, XI-начала XX века. - Институт истории (Академия наук Азербайджанской ССР). Сектор археологии и этнографии.: Элм, 1991.. - Т. 2. - С. 212. - 176 с.
19. Малюга Ю. Я. Культурология. Учебное пособие. — Москва: ИНФРА-М, 1998. — С. 84. — 331 с.
20. Церковный научный центр "Православная Энциклопедия", 13 мая 2008
21. Е. И. Тамм. Энциклопедия туриста. — Большая Российская энциклопедия, 1993. — С. 174. — 607 с.

- 22.Ичери Шехер в истории Азербайджана: книга-альбом / Национальная академия наук Азербайджана. Баку : Шарг-Гарб, 2015. 250 с.
- 23.Ичери шехер в Баку: [перевод / Министерство культуры и туризма Азербайджанской республики. Баку : Digital age production, 2007. 31 с.
- 24.Музей миниатюрной книги. Баку , 2017. 44 с.
- 25.Ш. С. Фатуллаев-Фигаров. Архитектурная энциклопедия Баку. Баку Анкара : Международная академия архитектуры стран Востока, 1998.542 с
- 26.Ичеришехер: [путеводитель]. Баку. Управление Государственного историко-архитектурного заповедника "Ичеришехер", сор. 2009. 32 с.
- 27.Руфат Аджалов. Баку: краткий очерк истории города по памятникам зодчества: путеводитель по городу-заповеднику "Ичеришехер". Баку : TEAS Press, 2015. 217 с.

Makaleler

a) Azərbaycan dilində

- 28.Cabbarov Ə.X. Milli-mədəni turizm ehtiyatları və onlardan istifadə. "Azərbaycan turizm yenilikləri" qəz., Bakı, 2006, №4.

b) Türk dilinde

- 29.N. Ersun, K.Arslan. Turizmde destinasyon seçimini etkileyen temel unsurlar ve pazarlama stratejileri. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi. 2011, cilt XXXI, sayı II, S. 229-248

c) Rus dilinde

- 30.Е.А.Пахомов. Монетные клады, вып.IV, с.32, N21079, его же Монеты Азербайджана, вып.I, с.60, 65-66, 70, 73.
- 31.Сеймур Мамедов. Какую тайну таят в себе улицы Ичеришехер? : Интервью с заведующим сектором Управления Государственного историко-архитектурного заповедника «Ичери-шехер» Камилем Ибрагимовым.. - 2011.
- 32.Тимур Ханагаоглы. Какие новинки ждут нас в Ичери Шехер? // газета : Неделя. - 4 августа 2011.
- 33.Туристическая Мекка посреди Каспия. // журнал : Эхо планеты. -2009. -№ 25. - С. 32-33.

ç) İngilis dilinde

- 34.Baloğlu, Gehmus & Mccleary, Ken W. “A Model of Destination Image Formation”, Annals of Tourism Research, 1999, (35):11-15.
- 35.Caldwell, N. & Fregre, J.R. “The Differences Between Branding a Country, a Region and a City: Applying the Brand Box Model”, Journal of Brand Management, 2004, 12(1):50-61.
- 36.Fyall, Alan Callad, Christine & Edwards, Brenda. “Relationship Marketing: The Challenge for Destinations”, Annals of Tourism Research, 2003, Vol:30, (3): p. 644-659.

İnternet kaynakları

a) Azərbaycan dilinde

- 37.Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti yanında "İçərişəhər" Dövlət Tarix-Memarlıq Qoruğu İdarəsinin yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (10 fevral 2005-ci il)

38. Bakı şəhərində İçərişəhər Tarix-Memarlıq Qoruğunun mühafizəsi və bərpası ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı (17 fevral 2003-cü il)

39. Turizmdə reklamın əhəmiyyəti

<http://medeniyyet.az/page/news/5585/Turizmde-reklamın-əhəmiyyəti.html>

40. Yol xəritəsi turizmin inkişafının yeni hədəflərini müəyyənləşdirib-

<http://www.xalqgazeti.com/az/news/culture/79150>

41. "Virtual İçəri Şəhər" turu istifadəyə verilir-

<http://www.icherisheher.gov.az/news,351/lang,az/>

b) Rus dilində

42. Австрийские и немецкие специалисты реставрируют бакинскую мечеть, day.az, 30 июня 2010

43. В Ичери шэхэр восстановлено историческое здание 1890 года, day.az, 8 февраля 2011.

44. Заповедник "Ичеришехер" подготовил необычные турпрограммы для гостей "Евровидения 2012 day.az, 21 мая 2012

45. Тамара Гумбатова - ПРАВОСЛАВНЫЕ СЧИТАЮТ СВЯТОГО АПОСТОЛА ВАРФОЛОМЕЯ ПОКРОВИТЕЛЕМ БАКУ, mediaforum.az, 2007-07-02,

46. Управление государственного историко-архитектурного заповедника Ичери-Шехер.. "Музе

<http://www.icherisheher.gov.az/static,33/lang,ru/>

47. Австрийские и немецкие специалисты реставрируют бакинскую мечеть, day.az, 30 июня 2010

Ашурбейли С. А. История города Баку. - Б.: Азернешр, 1992. - 5408 с

48.В Ичери шэхэр восстановлено историческое здание 1890 года, day.az, 8 февраля 2011.

49.Е.А.Пахомов. Монетные клады, вып.IV, с.32, N21079, его же Монеты Азербайджана, вып.I, с.60, 65-66, 70, 73.

50.Заповедник "Ичеришехер" подготовил необычные турпрограммы для гостей "Евровидения 2012 day.az, 21 мая 2012

51.Сеймур Мамедов. Какую тайну таят в себе улицы Ичеришехер? : Интервью с заведующим сектором Управления Государственного историко-архитектурного заповедника «Ичери-шехер» Камилем Ибрагимовым.. - 2011.

52.Тамара Гумбатова - ПРАВОСЛАВНЫЕ СЧИТАЮТ СВЯТОГО АПОСТОЛА ВАРФОЛОМЕЯ ПОКРОВИТЕЛЕМ БАКУ, mediaforum.az, 2007-07-02,

53.Тимур Ханагаоглы. Какие новинки ждут нас в Ичери Шехер? // газета : Неделя. - 4 августа 2011.

54.Туристическая Мекка посреди Каспия. // журнал : Эхо планеты. - 2009. - № 25. - С. 32-33.

55.Управление государственного историко-архитектурного заповедника Ичери-Шехер.. "Музе <http://www.icherisheher.gov.az/static,33/lang,ru/>

56.Церковный научный центр "Православная Энциклопедия", 13 мая 2008

b) *İngilis dilinde*

57."Walled City of Baku with the Shirvanshah's Palace and Maiden Tower" . UNESCO resmi saytı.. 2000.